

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ВЗАЄМОДІЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ
ВЛАДИ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА**

Виконав: магістрант 3-го курсу, групи 8.2817-з
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми «Публічне
управління та адміністрування»
О. А. Сквордяков

Керівник: зав. кафедри соціології, доцент,
д. філос. н. Скворець В. О.

Рецензент: доцент кафедри соціальної філософії
та управління, к. філос. н., доцент Ель Гуессаб К.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бутченко
« _____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ (СТУДЕНТЦІ)

Сквордякову Олексію Андрійовичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи ВЗАЄМОДІЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ
ВЛАДИ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

керівник роботи Скворець Володимир Олексійович, доцент, д.філос.н.

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «29» травня 2019 року № 802-с

2. Строк подання студентом роботи 20 лютого 2020 року

3. Вихідні дані до роботи Кресіна І.О., Скрипник О.В., Коваленко А.А.
та ін. Держава і громадянське суспільство в Україні. Проблеми взаємодії:
монографія. Київ: Лотос, 2007. 316 с.; Демократія участі в Україні. Стан реалізації
державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства / Ставнійчук
М. І., Кулик В. О., Мудрак Л.М.[та ін.], Київ, 2015. 170 с.; Розвиток
громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів /
Яблонський В. М., Балакірева О. М., Бельська Т. В. [та ін.]; за ред. Корнієвського
О. А. Київ, 2016. 72 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати розвиток уявлень про інститути громадянського суспільства. 2. Уточнити поняття «громадянське суспільство», «інститут громадянського суспільства», «громадська участь». 3. Визначити принципи та методи дослідження політики держави у сфері розвитку взаємодії з ІГС. 4. визначити загальні характеристики існуючих умов реалізації державної політики сприяння розвитку в Україні громадянського суспільства. 5. з'ясувати стратегічні напрями реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. 6. визначити межі, в яких держава та її органи можуть легітимно регулювати й контролювати діяльність інститутів громадянського суспільства. 7. окреслити проблемні аспекти впровадження Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки.

8. розробити пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення державної політики сприяння розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Скворець В.О., завідувач кафедри соціології	29.05.2019	29.05.2019
Розділ 2	Скворець В.О., завідувач кафедри соціології	24.06.2019	24.06.2019
Розділ 3	Скворець В.О., завідувач кафедри соціології	23.09.2019	23.09.2019

7. Дата видачі завдання 29 травня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2019	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2019	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2019	виконано
4.	I розділ	Червень 2019	виконано
5.	II розділ	Вересень 2019	виконано
6.	III розділ	Листопад 2019	виконано
8.	Систематизація висновків	Січень 2020	виконано
9.	Нормоконтроль	Лютий 2020	виконано

Студент _____ О.А. Сквордюков
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ В.О.Скворець
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О. В.Заїка
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 115 сторінок, 91 позицій у списку літератури, 5 додатків.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ

Мета дослідження: напрацювання на основі теоретичних узагальнень і аналізу практики публічного управління пропозицій та рекомендації щодо удосконалення державної політики сприяння розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства в Україні.

Об'єкт дослідження: процеси управлінського впливу суб'єктів на розвиток громадянського суспільства в Україні.

Предмет дослідження: державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональний.

Гіпотеза: недосконала система взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства одна з основних причин неефективного функціонування системи публічного управління та адміністрування в Україні.

Висновки: 1. Громадянське суспільство – діяльна активність громадян, які усвідомили необхідність самоорганізації, утворення самодіяльних структур, що перебувають поза системою державної влади і служать захисту та задоволенню їх власних інтересів.

2. Ширина спектру і різноманітність взаємодій між громадськими об'єднаннями та органами державної влади залежать і від принципів, пріоритетів, завдань державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства, конкретного виду органів публічної влади та профілю діяльності об'єднань і рівня їх суб'єктності.

SUMMARY

Diploma thesis consists of 115 pages, 91 literature sources, 5 annexes.

CIVIL SOCIETY, INSTITUTE OF CIVIL SOCIETY, PUBLIC PARTICIPATION

Research purpose is to develop proposals and recommendations for improvement of the state policy of promoting interaction with civil society institutions in Ukraine, on the basis of theoretical generalization and analysis of the public administration's practice.

Research object is the processes of subjects' administrative influence on the development of civil society in Ukraine.

Research subject is the state policy of promoting civil society development in Ukraine.

Research methods are analysis, synthesis, induction, deduction, structural and functional.

Research hypothesis is that imperfect system of interaction between public authorities, local self-government bodies and civil society institutions is one of the main reasons of inefficient functioning of the public administration and administration system in Ukraine.

Conclusions: 1. Civil society is the stirring activity of citizens who have realized the need for self-organization, formation of ambitious structures that are outside the system of state power and serve to protect and satisfy their own interests.

2. The breadth of the spectrum and the variety of interactions between public associations and public authorities also depend on the principles, priorities, tasks of public policy in the field of a civil society development, specific type of public authorities, and profile of associations' activities and their level of subjectivity.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	11
1.1 Розвиток уявлень про інститути громадянського суспільства в сучасній Україні.....	11
1.2 Уточнення основних понять дослідження: «громадянське суспільство», «інститут громадянського суспільства», «громадська участь».....	34
1.3. Принципи та методи дослідження політики держави у сфері розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства.....	43
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	52
2.1. Загальна характеристика існуючих умов реалізації державної політики сприяння розвитку в Україні громадянського суспільства.....	52
2.2. Стратегічні напрями реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні.....	56
2.3. Проблемні аспекти впровадження Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки.....	68
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	74
3.1. Вдосконалення правового регулювання утворення та діяльності інститутів громадянського суспільства відповідно до європейських стандартів	74
3.2. Забезпечення умов для участі громадськості у формуванні та реалізації політики та здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади	76
3.3. Підвищення рівня громадянської і правової культури як запорука ефективного залучення інститутів громадянського суспільства до реалізації державної та місцевої політики.....	81
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	97
ДОДАТКИ.....	107

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю підвищення ролі громадянського суспільства в різних сферах діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема щодо впровадження реформ, на підтримку ініціативи громадськості, а також з метою налагодження ефективного діалогу та партнерських відносин органів державної влади, органів місцевого самоврядування з організаціями громадянського суспільства, передусім з питань забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Завдяки цьому стає можливим успішне впровадження в Україні європейських стандартів життя та її виходу на провідні позиції у світі, задекларованих у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» шляхом реалізації реформ та програм розвитку держави за векторами: розвитку (забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та підвищення стандартів життя); безпеки (забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності); відповідальності (забезпечення гарантій, що кожен громадянин матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах); гордості (забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт).

Успішна реалізація цих стратегічних завдань потребує удосконалення державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. Становлення розвинутого громадянського суспільства в Україні є не лише результатом європейських стандартів життя. Але й передумовою та запорукою успішного реформування всіх сфер суспільного життя, зокрема й розвитку системи публічного управління та адміністрування в Україні. Однією з основних причин його неефективного функціонування в Україні є недосконала система взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства (далі – ІГС) у процесах забезпечення спільного взаємно координованого управлінського впливу на економічні, соціальні, гуманітарні процеси.

Тому актуальною є проблема удосконалення державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на основі теоретичних узагальнень, аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку громадянського суспільства.

Грунтовні дослідження теоретико-методологічних засад та практики здійснення державної політики щодо інститутів громадянського суспільства представлені: у площині філософських узагальнень – доробком таких вчених як: В. Андрущенко, І. Дзюба, М. Жулинський, В. Кремень, С. Майборода, І. Надольний, Б. Парахонський, М. Попович, С. Чукут; у галузі права – Р. Аблетіоров, М. Алмаші, М. Антонович, О. Биков, Л. Бойко, О. Ващук, Ю. Волошин, В. Колпаков, В. Погорілко, Л. Рябошапко, Б. Свірський, Т. Яцків; в галузі державного управління – О. Батіщева, І. Голос, В. Карлова, Ю. Куц, Ю. Лагутов, П. Надолішній, І. Попова, С. Фаренік та інші. Теоретико-методичні основи формування та реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства знайшли відображення в роботах таких вчених та практиків як: О. Балакірева, Т. Бельська, О. Ващук, А. Волошина, Ю. Горемікіна, О. Козаченко, О. Корнієвський, А. Красносільська, І. Кріцак, А. Крупник, В. Кулик, В. Купрій, М. Лациба, М. Ленджел, Л. Мудрак, О. Резнік, А. Руденко, М. Ставнійчук, Н. Чермошенцева, В. Яблонський.

Однак, досі залишається невирішеним питання низки питань щодо вирішення проблем сьогодення: становлення модерного громадянського суспільства в Україні вимагає не лише зміни філософії та ідеології державної влади, але й відповідного розвитку суб'єктності (усвідомленої інноваційної активності) організацій громадянського суспільства. Усвідомлення державою необхідності реалізації в своїй діяльності принципів відкритості та прозорості, визнання громадянина та організацій громадянського суспільства за рівноправних суб'єктів державотворчого процесу дають можливість реалізації стратегічних цілей державної політики.

Актуальність, практична значущість, недостатня розробленість та недослідженість вказаних питань зумовили вибір теми магістерської роботи, визначили її мету та завдання.

Об'єктом дослідження є процеси управлінського впливу суб'єктів на розвиток громадянського суспільства в Україні.

Предметом дослідження є державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні.

Метою написання магістерського проекту є напрацювання на основі теоретичних узагальнень і аналізу практики публічного управління пропозицій та рекомендації щодо удосконалення державної політики сприяння розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства в Україні.

Досягнення мети зумовило постановку таких завдань:

- узагальнити теоретичні основи дослідження державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні шляхом структурно-функціонального аналізу громадянського суспільства, нормативно-правового й інституційного забезпечення його розвитку;
- визначити загальні характеристики існуючих умов реалізації державної політики сприяння розвитку в Україні громадянського суспільства;
- з'ясувати основні методи дослідження політики держави у сфері розвитку взаємодії з ІГС;
- розкрити зміст основних понять магістерського проекту;
- з'ясувати стратегічні напрями реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні;
- визначити межі, в яких держава та її органи можуть легітимно регулювати й контролювати діяльність інститутів громадянського суспільства;
- окреслити проблемні аспекти впровадження Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки;
- розробити пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення державної політики сприяння розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження слугували фундаментальні положення теорії публічного управління та громадянського суспільства, основоположні законодавчі та нормативні акти України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених із питань державної політики та розвитку громадянського суспільства.

У роботі було використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, спрямованих на отримання об'єктивних та достовірних результатів.

У процесі опрацювання інформації з тематики дослідження використовувалися методи: аналізу й синтезу, індукції й дедукції, абстрагування й ідеалізації, конкретизації й узагальнення, класифікації та систематизації. Крім зазначених методів, при визначенні дослідницького завдання використано методи: структурно-функціонального та логічного аналізу, комплексного (системного, проблемного, причинно-наслідкового) аналізу, трансполяції та моделювання. Комплекс зазначених методів було застосовано до вивчення теоретичні основи державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, нормативно-правового й інституційного забезпечення його розвитку, з'ясування стратегічних напрямів реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні.

Гіпотеза – недосконала система взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства одна з основних причин неефективного функціонування системи публічного управління та адміністрування в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні узагальнення, висновки, пропозиції, що запропоновані у магістерській роботі, можуть бути використані органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства як теоретичні обґрунтування та практичні дані для стратегічних і оперативних рішень щодо розроблення та реалізації заходів державного сприяння розвитку громадянського суспільства.

Одержані результати також сприятимуть визначенню основних напрямків подальших досліджень проблем публічно-управлінського забезпечення розвитку громадянського суспільства. Вони можуть бути використані під час розробки та впровадження відповідних навчальних курсів професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінців і активістів інститутів громадянського суспільства.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1 Розвиток уявлень про інститути громадянського суспільства в сучасній Україні

Висвітлення методологічних аспектів дослідження політики держави у сфері розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства передбачає розгляд питань, пов'язаних із вивченням історії дослідження наукових поглядів на сутність політики держави у сфері розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства, уточнення основних понять дослідження: «громадянське суспільство», «інститут громадянського суспільства», «громадська участь» та розкриттям принципів і методів дослідження державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства. Перейдемо до їх розгляду.

Перші роки української незалежності відзначені незначною увагою вчених до зазначеної проблеми. Деяке піднесення намітилося лише з середини 90-х років. По мірі того, як країна позбавлялася невизначеності свого політичного статусу, а західний вектор у зовнішній політиці керівництва України ставав більш чітким, зростав і науковий інтерес до стану громадянського суспільства на Заході як першооснови всього життєвого успіху західноєвропейських націй.

Є припущення, що процес становлення громадянського суспільства в Україні пройшов декілька етапів свого розвитку: 1) 1991-1996 рр.; 2) 1996- 2004 рр.; 3) 2004-2010 рр.; 4) 2010 р. - до сьогодні.

1991-1996 рр. Серед перших українських науковців, які звернули увагу на дослідження сутність проблеми громадянського суспільства, слід зазначити В. Гейця, Є. Бистрицького, М. Мокляка, Р. Павленка, С. Рябова, В. Селіванова, Г. Щедрової. Предметом аналізу їхніх праць стали еволюція та походження

поняття громадянського суспільства, його функції, структурні елементи, взаємовідносини із державою тощо.

У вітчизняній історіографії до вивчення зазначеної проблематики неодноразово звертався у своїх працях В. Литвин. У монографії «Політична арена України: дійові особи та виконавці» автор, один із перших, дослідив докладно основні складові суспільного розвитку України перших років незалежності, проаналізував тактику й стратегію політичних керівників держави. У своїй наступній праці «Україна на межі тисячоліть (1991-2000 рр.)» увагу звернено на розвиток українського суспільства в контексті парламентських і президентських виборів 1994, 1998-1999 рр. [21].

Досить цікавою, на нашу думку, є робота Г. Щедрової «Громадянське суспільство і демократична правова держава: проблеми взаємовпливу». Дослідниця розглядає громадянське суспільство як систему забезпечення життєдіяльності соціальної, духовної і культурної сфер життя народу, їх відтворення і передачу прийдешнім поколінням, як систему незалежних від держави громадянських інститутів.

Становлення державності Українцями розвиток громадянського суспільства в Україні стали предметом дослідження вітчизняного економіста В. Гейця. Так, автор стверджує, що Україна знаходилася на перехідному етапі побудови державності та відкритого громадянського суспільства [50]. Значну увагу автор приділяє приватній власності, основне ж завдання держави дослідник убачає у сприянні зародження та розвитку середнього класу.

Особливості становлення громадянського суспільства України під впливом соціально-економічних чинників отримали своє висвітлення у дослідженні вітчизняного філософа М. Мокляка. Дослідник зауважує, що удосконалення форм та способу приватизації є першою умовою формування громадянського суспільства та громадянських відносин в країні. Складнощі й перспективи формування громадянського суспільства в Україні знайшли відображення у праці Р. Павленка та С. Рябова. До основних ознак

громадянського суспільства автори віднесли плюралізм пріоритетів і інтересів громадян та ринкову економіку.

1996 - 2004 рр. Активізація державотворчих процесів, стимульованих прийняттям Конституції України і закріпленням у ній ідеологічного та політичного плюралізму, сприяло активному виникненню громадських організацій та політичних партій. Ці події активізували науковий інтерес до проблем громадянського суспільства та держави. Починаючи від середини 90-х рр. виходить друком низка навчальних підручників та посібників, у яких висвітлювались питання новітньої історії в Україні досліджуваного періоду. Цей період був особливим для української історичної науки. У окремих пострадянських країнах з'явилися часописи, дослідницькі інституції, міжнародні наукові проекти, розроблена система грантів. Скеровані на відтворення й продукування західних дослідницьких стратегій, вони виступали у ролі опозиції щодо існуючої на той час історіографії. Зокрема, на українських теренах було створено низку періодичних наукових видань соціогуманітарного профілю: незалежні культурологічні часописи «І» (1995), «Дух і літера» (1997), «Критика» (1997), «Україна модерна» (1997), історикокультурологічний збірник «Схід-Захід» (1998), «Український гуманітарний огляд» (1999) та інші. В Інституті історії України НАН України було започатковано видання альманаху соціальної історії «Соціум». Помітними в історіографії проблеми є наукові розвідки В. Кременя, Д. Табачника, В. Ткаченка. Автори по-особливому розглядають сутність трансформаційних процесів в Україні: «В умовах посттоталітарної реальності, коли процес суспільного структурування лише розпочався, коли влада часто-густо демонструє повну відсутність влади, коли багато хто не слухає і, тим більше, не розуміє..., – в цих умовах не завадить спинитися, оглянутися і поміркувати» [18, с. 16-17]. Проблеми, пов'язані зі становленням громадянського суспільства в Україні ґрунтовно висвітлено в працях Б. Андресюка, В. Моргуна. Зокрема, Моргун вбачає, що українська модель громадянського суспільства значно політизована. Дослідник назвав фактори, що впливають на становлення громадянського суспільства

України. Серед них указав на важливість реформування політичної та економічної системи, етапи формування державних органів влади та управління, розвиток багатопартійності. Варто виділити дослідження українських вчених Національного інституту стратегічних досліджень Т. Розової і В. Баркова «Специфіка становлення громадянського суспільства в Україні»[84], які розглядають правову державу інструментом життєзабезпечення громадянського суспільства[84, с. 205].

Соціальні складники становлення громадянського суспільства посідають окреме місце в історіографічному доробку. Оригінальний погляд на проблеми середнього класу та «негромадянського суспільства» в Україні запропонував відомий історик і політолог В. Полохало[85]. Автор стверджував, що в Україні в умовах економічної кризи і системної деградації майже немає середнього класу – соціальної основи громадянського суспільства. Натомість сформовано соціум «середнього» українця, що виступає основою «негромадянського суспільства»[85, с. 35].

Окремі аспекти проблеми висвітлено в доробку М. Михальченка. У його роботах постають актуальні проблеми сучасних йому подій української історії кінця 90-х – початку 2000 рр., висвітлюються соціально-політичні процеси, людський потенціал, економіка, ідеологія, регіональний чинник та інші детермінанти становлення громадянського суспільства України.

Філософське й аксіологічне підґрунтя формування громадянського суспільства висвітлювалося в працях світоглядного спрямування, оскільки наприкінці 90-х рр. громадянське суспільство стало об'єктом наукового інтересу філософської школи, представники якої розробляли проблеми його сутності, змісту тощо. Варто зауважити, що такі роботи мають дотичне значення до обраної проблематики, оскільки вони формували понятійно-категоріальний апарат, яким послуговувались інші вчені, впливали на підвищення наукового інтересу до цієї тематики в історичній науці. Зокрема, це стосується таких дослідників, як А. Карась, О.Задоянчук, Т. Довгунь, М. Патей-Братасюк та А. Колодій.

Наукові розвідки на межі тисячоліть характеризувалися висвітленням громадянського суспільства через специфіку національного поступу й становлення української нації. Так, у праці Є. Цокура проаналізовано історичні етапи інституціоналізації громадянського суспільства на українських землях в контексті здобуття легітимності владними інституціями[38]. Привертає увагу політична проблематика колективної праці Національного інституту стратегічних досліджень «Українська політична нація: генеза, стан, перспективи». Серед порушених авторами питань: націєтворчі процеси, політико-правові підвалини громадянського суспільства, перспективи розвитку громадських організацій та українських партій у новітню добу, культурно-політичні зміни у контексті посткомуністичної трансформації [86].

Таким чином, із середини 90-х рр. відбулося поступове кількісне і якісне зростання напрацювань вітчизняних науковців з обраної нами теми. Щорічно проводилася значна кількість різнопланових наукових конференцій та круглих столів. Серед причин такого поживлення наукового інтересу до окресленої проблематики можна назвати і наближення десятилітнього ювілею незалежності країни, вдосконалення законодавчої основи окремих інститутів громадянського суспільства, взаємодія вітчизняного наукового співтовариства з закордонними колегами, де проблема громадянського суспільства тривалий час розроблялася європейськими вченими, що дозволяло зробити певні висновки та уроки.

2004-2010 рр. Знаковою віхою державотворення сучасної України стали події так званої «помаранчевої революції». Ці події та трансформації суспільного і державного устрою в «післяреволюційний період» знайшли своє відображення у працях В. Панченка, С. Кульчицького та інших. Зокрема, в дослідженні відомого українського історика С. Кульчицького поняття «помаранчева революція» введено в період новітньої доби з детальним аналізом соціологічних та статистичних матеріалів. Дослідник наполягає на необхідності визнати події листопада 2004 - січня 2005 рр. за «революцію нового коригувального характеру», внаслідок якої був встановлений демократичний

лад». Книга присвячена 200 денній епопеї президентських виборів 2004 р. Досить ґрунтовною є колективна праця Ю. Алексєєва, С. Кульчицького, А. Слюсаренка «Україна на зламі історичних епох (Державотворчий процес 1985-1999 рр.)». В ній проаналізовано становлення державних інститутів та суспільства у тісному взаємозв'язку[87].

Залежність революційних подій та розвиток інститутів громадянського суспільства в цей час склали основу політико-правових досліджень. Так, майже одразу після подій 2004 р. з'явилося фундаментальне дослідження вітчизняної політичної історії: «Політична історія України. XX століття» в 6-ти томах, підготовлена Інститутом етнонаціональних та політичних досліджень НАН України на чолі з академіком І. Курасом.

Політико-правові основи громадянського суспільства також знайшли висвітлення в роботах авторів цього періоду. М. Іванюк у своїх розвідках розглядає розвиток інститутів громадянського суспільства в контексті взаємодії з державою. Науковець Д. Горєлов прийшов висновку, що політичні сили практично не згадують у програмних документах таке важливе завдання як розбудова громадянського суспільства. Проблеми політичної участі громадян в умовах демократичних змін досліджував В. Бортніков.

Проблема національно-політичних небезпек та перешкод у ході розбудови громадянського суспільства в Україні знайшла відображення у працях І. Лосєва. Зокрема, під громадянським суспільством він розуміє особливий тип суспільства, який умовно протистоїть державі. Автор наголошує на тому, що громадянське суспільство несе відповідальність за державну політику, адже воно не тільки впливає на неї, але й формує її.

«Україна 1991-2007: нариси новітньої історії» київського історика Г. Касьянова є першою комплексною монографією, яка охопила весь період «новітньої історії України» з 1991 р. Автор праці, на той час завідувач відділом новітньої історії та політики Інституту історії України НАН України, окреслив чимало аспектів розбудови громадянського суспільства: соціально-економічні «парадокси» української економіки, «прихватизацію» в українському варіанті,

зрушення в політичній системі, становлення структур державної влади, проблеми націєтворення і т.п. [80].

Активно проблеми становлення громадянського суспільства в Україні досліджувала в середині 2000-х рр. І. Кресіна[88]. До кола порушених нею проблем належать сутність «української революції» 2004 р., поняття громадянського суспільства, тощо. Дослідження проблеми партнерства, взаємозв'язку, взаємовпливів держави і громадянського суспільства порушене у ряді доробок.

Цьому питанню свою увагу приділили вчені В. Бебик, М. Калініченко, А. Кудряченко та інші. У колективній монографії «Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії» за редакцією І. Кресіної[88] наголошується, що держава є складовою громадянського суспільства. Науковці аргументують думку про те, що починаючи з 2004 р. громадянське суспільство України перейшло з пасивної до активної стадії свого розвитку.

Доволі важливі аспекти обраної нами тематики висвітлені у монографії М. Калініченка «Влада громадянського суспільства». Владу громадянського суспільства здійснюють особистість, сім'я, територіальна громада, різного виду еліти, політична опозиція, церква. На кожному рівні існування соціального організму держави вона має свого носія здатного до владних змін та до підтримки вже існуючих владних відносин.

Окремий напрямок наукових досліджень присвячений вивченню громадянської активності, оскільки історичний досвід формування української державності та перше двадцятиліття незалежності засвідчили, що досягнення стабільності в політичній системі держави і процвітання в соціально-економічному житті суспільства можливі лише за допомогою громадянської активності. Цією проблематикою займалися: Л. Шангіна, М. Остапенко, О. Кіндратець Т. Саврасова-В'юн, І. Семків та ін.

Доволі низький рівень громадської активності середнього класу відзначає Н. Лисюк. Причинами цього дослідник вважає недостатність грошових засобів та інших ресурсів, загрозу протидії з боку органів влади.

Як вважає О. Кіндратець, на рівень громадянської активності суттєво впливає політична культура, партнерська взаємодія держави і громадянського суспільства [81, с. 124]. Посилення ролі громадян у демократичних перетвореннях сприяє залученню громадськості до вироблення та впровадження політики. Важливою передумовою зростання громадянської активності в Україні є наявність соціального капіталу, особливо у молоді.

Характерною особливістю історіографії цього періоду є дослідження окремих інститутів громадянського суспільства. Предметом дослідження низки вітчизняних науковців стала проблема неурядових організацій та їхнього впливу на становлення громадянського суспільства. Сюди слід віднести праці Є. Пожидаєва, А. Бодрова, В. Новак, К. Левчук, Є. Бородіна та інші.

Так, зокрема, Левчук К. дослідив процес створення та діяльності громадських організацій в Україні в 1985-1996 р. А. Бодров відзначив, що неурядові організації є певним індикатором зрілості громадянського суспільства [27, с. 9-10]. В. Новак проаналізував зарубіжний досвід соціального партнерства між державою та громадянським суспільством через призму діяльності неурядових організацій і окреслив механізми використання такого інституту для розбудови діалогу між владою та суспільством в Україні [89].

У спрощеному вигляді у наукових колах обговорюються дві основні моделі щодо обсягів державного регулювання суспільних відносин, себто щодо встановлення певних меж втручання державної влади у суспільне життя: перше уявлення базується на концепції «держави-нічного сторожа», відповідно до якого держава не втручається в економічні, соціальні відносини, у керівництво економікою чи культурою, а тільки встановлює «правила гри» – норми права, охороняє в суспільстві порядок тощо.

Втручання держави у сферу приватних інтересів можливе лише у випадку скоєння правопорушення або за ініціативою зацікавлених сторін. Прихильники другого підходу вважають, що регламентації потребує більшість суспільних відносин. У даному випадку етатизм не слід ототожнювати з тоталітаризмом.

Етатизм тут виражає традицію особливої відповідальності за стан нації, розвиток культури, науки, охорону моральних підвалин суспільства та ін.

На нашу думку, потрібно досягти «золотої середини» - за умов сильної держави розвивати громадянське суспільство. Таку модель співвідношення інтересів держави й особистості називають прагматичною (раціонально-правовою). Держава не повинна бути слабкою й пасивною, як і не повинна бути всевладною й піднесеною над суспільством. З одного боку, індивіди зобов'язуються виконувати вимоги владних приписів держави, а з іншого – держава бере на себе відповідальність за забезпечення гідного життя усім членам суспільства, а також гарантує певну свободу поведінки суб'єктів за умови, що свобода одних не порушує прав і законних інтересів інших. Держава усвідомлює межі свого втручання у життя суспільства і регулює не всі суспільні відносини, а лише ті, які є найважливішими з точки зору інтересів існування й розвитку суспільства. Досягнути цього можна не лише правовими механізмами.

Наявність розвинутої багатопартійності, організованої опозиції та інших інститутів і механізмів демократії дає змогу легітимним шляхом здійснювати заміну політичних сил, що перебувають при владі, опозицією. Лише за таких умов можна досягти певної рівноваги. Звернувшись до публікації В.Тимошенко, де аналізується й узагальнюється теоретичне обґрунтування правової зв'язаності держави [90: 103-111], знаходимо два варіанти вирішення питання про відношення між державою й правом: з точки зору належного та з точки зору суцього. З точки зору належного, то завдання зводиться до того, щоб пояснити обов'язок держави підкорятися праву нарівні з іншими суб'єктами права - громадянами і юридичними особами. Позитивістське трактування передбачає при цьому обов'язковий пошук юристом у діючій нормативній системі тієї норми, яка приписує державі конкретний обов'язок. Якщо така норма знайдена, то перед юристом постає нове завдання: знайти юридичне обґрунтування обов'язковості для держави цієї останньої норми.

Обґрунтування правової зв'язаності держави з позицій природного права є обґрунтуванням з точки зору ідеалу, якого ще не досягнуто, але який повинен бути досягнутий, або ж досягнення якого взагалі неможливо, але до якого слід прагнути. Натомість ідеал – це не правова норма, він не може зобов'язувати державу або обмежувати її, подібно до норми права. Тому В. Тимошенко здійснює спробу пояснити правову зв'язаність держави не жаданим і не досяжним природним правом, а природним правом як моральним началом, яке діє поряд з правом позитивним.

Однак і цей спосіб - шляхом відшукування морально-належного в праві, не дає можливості вирішити питання суто юридичним шляхом. З точки зору суцього, питання зводиться до того, щоб пояснити факт правової зв'язаності держави, який існує в дійсному житті. Дотримуватись правових норм державу змушує співвідношення соціальних сил усередині і поза нею. Тільки рівновага сил можновладців і підлеглих змушує владу дотримуватись права.

Те саме слід сказати і про громадян. Сильна влада може не рахуватися з правом. Але коли громадяни відчують ослаблення влади, не усвідомлюють обов'язковості для себе законів, - це веде до диктатури (за наявності в руках правителя достатніх фактичних гарантій для підтримки сили законів) або до анархії (за їх відсутності). Хоча рівновага сил у суспільстві залежить не тільки від моральних факторів, а й від фактичних гарантій для підтримки законів, це не знижує ролі моральних факторів. Для нормального існування суспільства, не кажучи вже про правову державу, є необхідним високий рівень правової культури (і культури взагалі) як у підвладних, так і у можновладців [90].

Отже, вирішення питання правової зв'язаності держави є, очевидно, відносним. Держава в дійсності не може повністю відповідати формам, які виражені її законами. Самозбереження й розвиток держави не можуть бути забезпечені, якщо її діяльність обмежити функцією захисту права. Між державою й правом існує неминучий і постійний конфлікт. Співвідношення соціальних сил не може завжди триматися на одному рівні. Нестабільність у суспільстві зумовлює зміну співвідношення між владою держави і владою

права в той чи інший бік. На погляд В. Тимошенко, критерій для піднесення певної держави до держав правових один: стабільність суспільства, оперативність державного врядування, відносна задоволеність громадян діяльністю держави. Досягнення цього залежить як від правової культури населення, так і від здатності представників влади втримати рівновагу сил у суспільстві і виправдати таким чином своє призначення.

2010 - по сьогодні. Вважаємо за необхідне виділити період з 2010 р. як сучасний етап розвитку історіографії. Дослідники, стали сучасниками подій, охоплених хронологічними рамками нашого дослідження. Специфіка становлення громадянського суспільства у сучасних реаліях знайшла відображення у монографії за редакцією Т. Розової [82]. Було розглянуто проблеми взаємодії громадянського суспільства з державою на сучасному етапі, передумов розгортання громадянської ініціативи, стратегічних орієнтирів становлення громадянського суспільства в Україні, ролі ЗМІ у формуванні громадської думки, діяльності НУО в розвитку історичної свідомості тощо.

Інституціоналізація громадянського суспільства в контексті розвитку масової комунікації висвітлена у монографії В. Буряка «Глобальне громадянське суспільство і мережійні революції»[91]. У ній, окрім проблеми становлення ідеї громадянського суспільства і практик його глобального конструювання, автор з'ясував історичні передумови громадянської активності. Г.Остапчук переконана, що громадянське суспільство є критерієм цивілізаційного поступу українського державотворення.

Окремо варто наголосити на фундаментальному дослідженні сучасної історії України 2016 р. – виданні «25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави». У структурі колективної монографії варто виділити такі розділи як «Розпад СРСР та Україна» (авт. В. Даниленко), «1992-2004: держава шукає себе» (авт. В. Головка, С. Кульчицький, Л. Якубова), «Помаранчева революція» (авт. С. Кульчицький), «2005-2010: суспільство шукає себе» (авт. В. Головка, Л. Якубова). Новітній період розглянуто під кутом активності українського суспільства. Варто наголосити, що автори

наголошують на піках розвитку, які проходили під час трьох революцій – Революції на граніті, Помаранчевій революції та Революції гідності[92].

Отже, державна влада – це величезний компонент держави і надзвичайно важливий фактор нормального розвитку громадянського суспільства.

Розглядаючи рух самоорганізації громадян у сучасній Україні важко оцінити за якістю та кількістю організації, які безпосередньо представляють ініціативну діяльність громадян. Звичайно, кількість формально зареєстрованих організацій громадянського суспільства не є абсолютним показником його розвитку, але на цей час вони висвітлюють картину активності громадян по регіонах та за інтересами.

Серед всіх організацій за своїми завданнями, метою та напрямками діяльності переважають приблизно у рівних частках об'єднання професійного, фізкультурно-спортивного, науково-технічного, освітнього та культурно-виховного спрямування. Значну кількість серед зареєстрованих структур складають організації національних та партнерських міжнародних зв'язків, молодіжні, національно-патріотичні, спортивні, об'єднання ветеранів та осіб з інвалідністю, охорони природи, благодійні та волонтерські організації.

Відсутність або недостатній розвиток громадянського суспільства є основною перепорою для демократії. Саме тому матеріальною основою діяльності сучасної держави, а також духовною опорою буття держави, що створює умови для розвитку нового типу культури і нової організації соціального управління, є громадянське суспільство. Тут доречно згадати думку А. Одинцової про те, що «протиставлення громадянського суспільства та держави виникає за умови, коли держава монополізує ті чи інші, інколи не властиві їй функції, а її апарат перетворюється на відірвану від суспільства корпорацію» [83: 35].

Питання нормативно-правового регулювання державного сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні особливої динаміки набули щонайменше з 2007 р., а надто від 2012 р. Серед основних документів варто відзначити такі:

- Закон України «Про громадські об'єднання»[38];
- Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»;
- Закон України «Про волонтерську діяльність»;
- Закон України «Про професійні спілки та гарантії їх діяльності»[54];
- Податковий кодекс України (у частині оподаткування неприбуткових організацій);
 - Бюджетний кодекс України (у частині видатків державного та місцевих бюджетів для фінансової підтримки різних ІГС);
 - постанова КМУ від 05.11.2008 р. № 976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади»[48];
 - постанова КМУ від 03.11.2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», якою затверджено Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики та типові положення про громадські ради при ОВВ[40];
 - Постанова КМУ від 12.10.2011 р. № 1049 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених громадськими організаціями та творчими спілками, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка»;
 - Указ Президента України від 25 січня 2012 року № 32/2012 «Питання розвитку громадянського суспільства в Україні», яким затверджено Положення про Координаційну раду з питань розвитку громадянського суспільства та її персональний склад;
 - Указ Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012 «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації», яким затверджено відповідні Стратегію та План першочергових заходів щодо її реалізації[68].

Громадянське суспільство є найважливішим елементом розвитку держави та відіграє ключову роль в управлінні державними справами,

вирішенні питань місцевого значення, розробці і реалізації ефективної державної політики у різних сферах суспільної життєдіяльності, утвердженні відповідальної перед людиною демократичної, соціальної, правової держави; розв'язанні політичних, соціально-економічних та гуманітарних проблем.

Революція Гідності відкрила новий етап в історії розвитку громадянського суспільства в Україні, продемонструвала вплив громадськості на суспільно-політичні перетворення, стала поштовхом для оновлення та переформатування влади.

Сьогодні в Україні забезпечено нове сприятливе законодавче поле для створення та діяльності інститутів громадянського суспільства. Так, з метою підвищення ролі громадянського суспільства в різних сферах діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема щодо впровадження реформ на підтримку ініціатив громадськості, а також задля налагодження ефективного діалогу та партнерських відносин органів державної влади та органів місцевого самоврядування з організаціями громадянського суспільства, особливо що стосується питань забезпечення прав і свобод людини і громадянина, Президентом України виданий указ «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 26 лютого 2016 р. № 68/2016, яким визначені основи державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства на державному рівні у «Національній стратегії розвитку громадянського суспільства на 2016–2020 роки».

Національна стратегія передбачає, що держава створює сприятливі умови для розвитку громадянського суспільства, різноманітних форм демократії, налагодження ефективної взаємодії громадськості з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. У ній також наголошується на необхідності європейської інтеграції та розвитку електронного урядування, надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час проведення антитерористичної операції.

Особлива увага акцентується на ефективній взаємодії держави, громадянського суспільства та бізнесу задля модернізації України, підвищення добробуту і створення рівних можливостей для всіх, а також залучення додаткових людських, організаційних, фінансових та технічних ресурсів для надання соціальних та інших суспільнозначущих послуг, сприяння процесу децентралізації державного управління і підвищення його якості та запобігання корупційним проявам.

Крім вищезгаданих нормативно-правових актів, Прем'єр-міністром України підписане розпорядження «Про затвердження плану заходів на 2017 та 2018 рр. щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки» у яких наголошується на необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку інститутів громадянського суспільства. У відповідності до Національної Стратегії у кожній з областей України розроблені та затверджені та виконані регіональні цільові програми сприяння розвитку громадянського суспільства.

У зв'язку із Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, постали нові виклики у відносинах держави та громадськості, зумовлені необхідністю запровадження європейських правил та підходів до таких відносин на основі принципів, закріплених у цій Угоді. Крім того, надзвичайно важливим є розвиток співпраці між організаціями громадянського суспільства України та держав - членів Європейського Союзу.

Розроблення нової Стратегії обумовлено змінами основних тенденцій розвитку громадянського суспільства, зростанням його ролі в різноманітних сферах - від просування реформ на державному і місцевому рівнях, європейської інтеграції та розвитку електронного урядування до надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії

особливого періоду, проведення антитерористичної операції, надання допомоги внутрішньо переміщеним особам. Стратегія спирається на базові цінності відносин між демократичною державою і громадянським суспільством, зумовлена становленням такого суспільства як основи народовладдя та прагненням створити належні умови для ефективної взаємодії держави, громадянського суспільства та бізнесу задля модернізації України, підвищення добробуту і створення рівних можливостей для всіх.

Як показує досвід демократичних держав, розвиток громадянського суспільства за системної державної підтримки дає змогу залучати додаткові людські, організаційні, фінансові та технічні ресурси для надання соціальних та інших суспільно значущих послуг, сприяння процесу децентралізації державного управління і підвищенню його якості, а також скоротити державні видатки і запобігти корупційним ризикам.

У Стратегії відзначається, що основними проблемами розвитку громадянського суспільства в Україні є те, що:

- взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськістю залишається малоефективною через недостатню прозорість діяльності цих органів та забюрократизовані процедури такої взаємодії, низький рівень взаємної довіри;

- негативний вплив на розвиток громадянського суспільства та забезпечення прав і свобод людини і громадянина справляють тимчасова окупація Російською Федерацією Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та військова агресія Російської Федерації в окремих районах Донецької і Луганської областей, існуючі у зв'язку з цим перешкоди в утворенні і діяльності організацій громадянського суспільства на відповідних територіях;

- недосконалість чинного законодавства створює штучні бар'єри для реалізації громадських ініціатив, утворення та діяльності окремих видів організацій громадянського суспільства, розгляду та врахування громадських пропозицій органами державної влади, органами місцевого самоврядування;

– рівень гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу та врахування кращого міжнародного досвіду у сфері розвитку громадянського суспільства є недостатнім.

Унаслідок цього, зазначається в Стратегії:

– відсутній ефективний громадський контроль за діяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

– недостатньою є практика залучення громадськості до формування та реалізації державної політики і вирішення питань місцевого значення;

– благодійники не мають ефективних стимулів з боку держави, зокрема податкових, обтяжені бюрократичними процедурами, відсутній дієвий механізм захисту від шахрайства та інших зловживань у сфері благодійництва;

– більшість організацій громадянського суспільства не має доступу до державної фінансової підтримки через її обмежений обсяг, незастосування прозорих конкурсних процедур та надання необґрунтованих переваг окремим видам організацій громадянського суспільства; реалізацію програм (проектів, заходів), розроблених організаціями громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка держави, ускладнюють надмірно короткі строки, протягом яких вона надається, та необґрунтовано обмеження на види витрат, які можуть бути профінансовані за рахунок бюджетних коштів;

– потенціал організацій громадянського суспільства не повною мірою використовується органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування для надання соціальних та інших суспільно значущих послуг; спостерігається тенденція надання переваги у цій сфері державним і комунальним підприємствам та установам, що не сприяє підвищенню якості послуг та призводить до надмірного зростання бюджетних видатків;

– недостатніми є стимули щодо здійснення організаціями громадянського суспільства підприємницької діяльності, спрямованої на вирішення соціальних проблем (соціальне підприємництво), долучення таких організацій до надання

соціальних послуг зі сприяння у працевлаштуванні та професійної підготовки соціально вразливих верств населення;

– відсутня єдина державна інформаційно-просвітницька політика у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства.

На підставі зазначених об'єктивних реалій Стратегія визначає за мету – створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства, налагодження ефективної взаємодії громадськості з органами державної влади, органами місцевого самоврядування на засадах партнерства, забезпечення додаткових можливостей для реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, задоволення суспільних інтересів з використанням різноманітних форм демократії участі, громадської ініціативи та самоорганізації.

Досягнення зазначеної мети має бути реалізоване через діяльність, ґрунтовану на принципах:

- пріоритету прав і свобод людини і громадянина;
- верховенства права;
- прозорості, відкритості та взаємовідповідальності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та організацій громадянського суспільства;
- політичної неупередженості і недискримінації стосовно усіх видів організацій громадянського суспільства;
- забезпечення конструктивної взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та організацій громадянського суспільства;
- сприяння залученню громадськості до процесів формування та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення.

Реалізацію Стратегії передбачається здійснювати за 4-ма стратегічними напрямками через вирішення відповідних завдань:

1. Створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку організацій громадянського суспільства:

- скорочення строків і спрощення реєстраційних процедур для організацій громадянського суспільства, зокрема процедур подання документів в електронній формі або за принципом «єдиного вікна»; удосконалення порядку віднесення організацій громадянського суспільства до неприбуткових організацій;

- удосконалення правового статусу, порядку створення, організації діяльності і припинення органів самоорганізації населення, розширення їх повноважень щодо участі у вирішенні питань місцевого значення;

- урегулювання на законодавчому рівні питання обов'язкового планування у Державному бюджеті України і місцевих бюджетах видатків на надання на конкурсних засадах фінансової підтримки для виконання програм (реалізації проектів, заходів), розроблених організаціями громадянського суспільства;

- запровадження єдиного конкурсного порядку відбору органами виконавчої влади програм (проектів, заходів), розроблених організаціями громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка держави, та забезпечення на законодавчому рівні рівного доступу зазначених організацій, зокрема благодійних організацій, до участі у такому відборі;

- вироблення за участю громадськості пріоритетів та єдиних критеріїв щодо надання фінансової підтримки за рахунок бюджетних коштів для виконання програм (реалізації проектів, заходів), розроблених організаціями громадянського суспільства та спрямованих на реалізацію завдань державної, регіональної політики, визначення середньо- і довгострокових індикаторів обсягів надання такої фінансової підтримки;

- запровадження ефективних механізмів надання фінансової підтримки громадським ініціативам, спрямованим на реалізацію цієї Стратегії;

- створення з урахуванням кращих практик Європейського Союзу сприятливого податкового середовища для юридичних та фізичних осіб, які

надають благодійну допомогу, та фізичних осіб, які отримують благодійну допомогу;

- запровадження однакового підходу щодо оподаткування податком на доходи фізичних осіб при отриманні безкоштовних соціальних послуг від бюджетних установ та від організацій громадянського суспільства;

- впровадження допоміжних (сателітних) рахунків для статистичного обліку організацій громадянського суспільства та обліку їх діяльності відповідно до міжнародних стандартів;

- активізація комплексних заходів, спрямованих на підвищення громадянської освіти населення щодо можливості захисту своїх прав та вираження інтересів через різні форми демократії участі.

2. Забезпечення ефективних процедур участі громадськості під час формування та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення:

- унормування на законодавчому рівні:

- порядку проведення органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування консультацій з громадськістю щодо проектів нормативно-правових актів під час їх розроблення зі встановленням вичерпного переліку випадків, коли такі консультації не проводяться, та механізму запобігання порушенню вимог щодо обов'язковості таких консультацій;

- порядку ініціювання та проведення місцевих референдумів;

- гарантій реалізації права на мирні зібрання із закріпленням вичерпного переліку підстав для обмеження мирних зібрань;

- порядку ініціювання, проведення загальних зборів (конференцій) членів територіальної громади за місцем проживання та реалізації їх рішень;

- обов'язковості затвердження у кожній територіальній громаді її статуту, що визначає, зокрема, порядки організації громадських слухань, внесення місцевої ініціативи та реалізації інших форм демократії участі;

- сприяння запровадженню на рівні органів місцевого самоврядування публічних консультацій з громадськістю, громадської експертизи їх діяльності

та діяльності їх виконавчих органів, посадових осіб, комунальних підприємств, організацій та установ;

- сприяння запровадженню обов'язкових публічних консультацій у процесі підготовки проектів Державного бюджету України та місцевих бюджетів;

- визначення порядку здійснення громадської експертизи діяльності з надання адміністративних послуг, а також діяльності бюджетних установ, які надають соціальні послуги;

- створення ефективного механізму реалізації права громадян на звернення до органів місцевого самоврядування з електронними петиціями;

- сприяння включенню до регламентів місцевих рад обов'язкових процедур забезпечення інформаційної прозорості і відкритості, у тому числі питань залучення громадськості до підготовки проектів актів, що мають важливе суспільне значення.

3. Стимулювання участі організацій громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку України:

- запровадження практики закупівлі соціальних та інших суспільно значущих послуг через соціальне замовлення та забезпечення рівного доступу організацій громадянського суспільства та бюджетних установ до надання соціальних та інших суспільно значущих послуг за рахунок бюджетних коштів;

- стимулювання розвитку соціального підприємництва, зокрема удосконалення механізмів фінансової підтримки такої діяльності;

- забезпечення рівних умов участі організацій громадянського суспільства у процедурах публічних закупівель;

- встановлення конкурсних засад визначення виконавців державних, регіональних та місцевих цільових програм серед організацій громадянського суспільства та забезпечення рівних можливостей для участі у таких конкурсах;

- забезпечення права неприбуткових організацій громадянського суспільства здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність, якщо така діяльність відповідає меті (цілям) організації громадянського суспільства,

сприяє її досягненню та не передбачає розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації;

- запровадження обов'язкового залучення організацій громадянського суспільства до оцінки потреб громадян у соціальних та інших суспільно значущих послугах;

- забезпечення імплементації законодавства Європейського Союзу в частині оподаткування податком на додану вартість соціальних та інших суспільно значущих послуг;

- надання організаціям громадянського суспільства, які надають соціальні послуги за рахунок бюджетних коштів, права користуватися державним та комунальним майном на пільгових засадах.

4. Створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці:

- забезпечення органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування доступу громадськості до консультацій та правової допомоги (у тому числі безоплатної) з питань порядку створення і діяльності організацій громадянського суспільства;

- запровадження обов'язкових моніторингу та оцінки розпорядниками бюджетних коштів програм і проектів, які виконуються організаціями громадянського суспільства за рахунок бюджетних коштів;

- запровадження обов'язкової звітності організацій громадянського суспільства, які отримують державну фінансову підтримку, публічного доступу до такої звітності, а також до результатів обов'язкового моніторингу, оцінки та експертизи результатів державної фінансової підтримки організацій громадянського суспільства;

- сприяння міжсекторальній співпраці у запобіганні і протидії шахрайству та іншим зловживанням у сфері надання благодійної допомоги, посилення юридичної відповідальності за нецільове використання благодійної допомоги;

- стимулювання волонтерської діяльності, у тому числі опрацювання питання щодо участі України в Європейській конвенції про довгострокову волонтерську службу;
- запровадження механізму здійснення благодійної діяльності шляхом надсилання благодійних телекомунікаційних повідомлень;
- розширення сфер застосування державно-приватного партнерства за участю організацій громадянського суспільства;
- включення до навчальних програм загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів курсів і тем з питань розвитку громадянського суспільства;
- запровадження підготовки в системі вищої та післядипломної освіти фахівців з менеджменту неурядових організацій;
- забезпечення надання методичної, консультативної та організаційної допомоги органам державної влади, органам місцевого самоврядування з питань взаємодії з організаціями громадянського суспільства, розвитку громадянського суспільства;
- проведення просвітницьких заходів та соціальної реклами з питань взаємодії з організаціями громадянського суспільства, розвитку громадянського суспільства;
- стимулювання наукових досліджень, публікацій та просвітницьких заходів у сфері розвитку громадянського суспільства і міжсекторальної співпраці.

Безумовною перевагою нової Стратегії є її відкритий характер – за результатами моніторингу та оцінки її реалізації передбачена можливість внесення пропозицій щодо подальшої актуалізації основних положень цього документу. Відкритість та прозорість реалізації Стратегії забезпечує інформування громадськості про хід її реалізації на веб-сайті Офіційного інтернет-представництва Президента України, а також її інформування про стан виконання щорічних планів заходів щодо реалізації Стратегії місцевими органами виконавчої влади на їх офіційних веб-сайтах.

Завдання, передбачені Стратегією, можуть бути виконані лише за умови взаємовигідної та рівноправної співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування з організаціями громадянського суспільства. Саме з цією метою – сформувати своєрідний майданчик для комунікації між громадським сектором, з однієї сторони, та органами державної влади та органами місцевого самоврядування, з іншої, – було створено Координаційну раду сприяння розвитку громадянського суспільства (далі – Координаційна рада) як консультативно-дорадчого органу при Президентові України, співголовами якої призначено Віце-прем'єр-міністра України – Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України і заступника Глави Адміністрації Президента України [21]. Також на Координаційну раду покладено методичне забезпечення, моніторинг та оцінка реалізації Стратегії.

Отже, механізми реалізації Державної політики розвитку громадянського суспільства включають: органи які реалізують політику - органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування; інструмент реалізації – щорічні плани заходів по виконанню Стратегії; видатки – фінансування заходів в рамках національних і місцевих бюджетних програм.

І хоча налагодження активної ефективної взаємодії влади з інститутами громадянського суспільства в Україні ще лишається на етапі розвитку, напрями розвитку соціального партнерства окреслені, а підтримка владою ініціатив громадського сектору вже усвідомлена владними структурами як вкрай необхідні для стабільної ситуації в регіонах та належного функціонування владних структур.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «громадянське суспільство», «інститут громадянського суспільства», «громадська участь»

Становлення модерного громадянського суспільства в Україні вимагає не лише зміни філософії та ідеології державної влади, але й відповідного розвитку

суб'єктності (усвідомленої інноваційної активності) організацій громадянського суспільства. Усвідомлення державою необхідності реалізації в своїй діяльності принципів відкритості та прозорості, визнання громадянина та організації громадянського суспільства за рівноправних суб'єктів державотворчого процесу дають можливість реалізації стратегічних цілей державної політики, а саме:

- розширення можливостей для підвищення політичної активності та самореалізації громадян, для здійснення суспільних ініціатив;
- подолання аномії, формування у суспільстві атмосфери довіри між громадянами, між громадянами та державою, утвердження авторитету влади;
- розвиток усіх рівнів місцевого самоврядування;
- дотримання балансу суспільних інтересів у діяльності органів влади та в інституціях, що справляють вплив на державну політику;
- забезпечення громадянина від будь-якого тиску на нього, надання йому повноти правового захисту;
- удосконалення законодавчого регулювання сфери громадянської активності, зокрема ухвалення законів України «Про мирні зібрання», «Про громадські організації»;
- подолання дефіциту фінансової, інформаційної, організаційної підтримки громадянського суспільства, зобов'язуючи до відповідних дій органи влади та заохочуючи вітчизняний бізнес;
- розвиток інституціональних механізмів забезпечення участі громадськості у виробленні, ухваленні та реалізації політико-управлінських рішень, популяризація відповідних складників діяльності органів влади;
- розвиток інститутів, що забезпечують стабільний соціальний діалог між владою та різними суспільними групами;
- заохочення нових і вдосконалення наявних форм самоорганізації громадян для вирішення питань з організації та облаштування свого життя.

Однак, дослідницький дискурс зазначених питань доцільно розпочати з окреслення теоретичних засад феномену громадянського суспільства. Під поняттям «громадянське суспільство» розуміють:

– сукупність відносин, які виникають на засадах добровільності та самоорганізації між приватними особами та створеними ними організаціями для задоволення їх інтересів, а також такі відносини, що розгортаються поза родинними та комерційними відносинами [7, с. 9];

– сукупність недержавних організацій, які представляють волю та інтереси громадян, що містить сім'ю і приватну сферу, тобто «третій сектор» суспільства паралельно з державою та бізнесом. Елементами громадянського суспільства є різні об'єднання (професійні, творчі, спортивні, конфесійні тощо), що охоплюють всі сфери суспільного життя [4], як організованої сукупності людей на певному етапі історичного розвитку, об'єднаних характерними для них відносинами, як самодостатньої соціальної системи, основою якої є взаємні взаємодії людей, що складаються в процесі реалізації особистих потреб кожного, взаємодії між спільнотами, громадами, общинами, товариствами та співтовариствами, асоціаціями, союзами тощо [69];

– сфера недержавних суспільних інститутів та відносин – це все те в суспільстві, що не є державою та державним [4];

– специфічну сутність суспільних комунікацій, соціальних зв'язків, інститутів і цінностей. Головними суб'єктами такого суспільства є: громадянин зі своїми громадянськими правами і громадські (неполітичні й недержавні) організації-асоціації, об'єднання, рухи і громадські інститути [5, с. 219–222];

– сфера спілкування, взаємодії, спонтанної самоорганізації і самоврядування вільних індивідів на основі добровільно сформованих асоціацій, яка захищена необхідними законами від прямого втручання і регламентації з боку держави і в якій переважають громадянські цінності [79, с. 168];

– сукупність суб'єктів (особа, сім'я, громадські об'єднання та політичні партії, трудові колективи тощо), які не входять у структуру держави і

вступають у різноманітні суспільні відносини, в тому числі і з державою, але існують як відносно незалежні суб'єкти для задоволення своїх потреб та інтересів [62, с. 68–79];

– середовище стабільного функціонування людини у всіх його проявах, яке ґрунтується на відчутті свободи дій, це цілісна суспільна система, організований загал [4].

Для більш детального та структурованого визначення системного феномену громадянського суспільства доцільно зазначити його основні складові, представлені на Рис. 1 (див. Додаток А).

Виходячи з мети та завдань магістерського проекту, ми розглядатимемо громадянське суспільство як діяльну активність громадян, які усвідомили необхідність самоорганізації, утворення самодіяльних структур, що перебувають поза системою державної влади і служать захисту та задоволенню їх власних інтересів, – здатне виконувати дані функції: оновити суспільство, стабілізувати його розвиток, протистояти руйнівним процесам, консолідувати суспільство й державу, поставивши останню під повний громадський контроль, забезпечити свободу і творчість людини, всіх осередків суспільства, в тому числі найбільш первинних, аж до регіональних та всеукраїнських. Лише громадянське суспільство у всьому різноманітті його проявів здатне забезпечити баланс всіх політичних сил, поєднання свободи і системоохоронних тенденцій, інтеграції до європейського, світового простору і національної безпеки, протидії державі та співробітництва з нею.

Отже, у громадянському суспільстві діють формальні організації та неформальні групи, основними ознаками яких є: приватний характер, тобто незалежність від органів державної влади чи органів місцевого самоврядування (далі – ОМС); некомерційний характер, тобто відсутність мети розподілу прибутку від діяльності між засновниками та учасниками, що не виключає можливості отримання доходу для діяльності таких організацій; самоврядний та добровільний характер, тобто створення за ініціативою громадян та визначення цілей і способів їх діяльності на розсуд громадян.

Аспекти, атрибути, ознаки, умови життєздатності, рівні сформованості, принципи, функції, інститути громадянського суспільства.

Метою інститутів громадянського суспільства є спільні дії, спрямовані на просування або захист власного, і разом з тим колективного, інтересу у законослухняний та підзвітний суспільству спосіб.

У законодавстві України немає чіткого визначення поняття «інститут громадянського суспільства». Перелік таких інститутів наведений у деяких постановках Кабінету Міністрів України (далі – КМУ). Попри незначні відмінності у різних актах, до цього переліку включено: громадські об'єднання; благодійні організації; професійні і творчі спілки; організації роботодавців; саморегулятивні організації та організації, які здійснюють професійне самоврядування; релігійні організації; органи самоорганізації населення; недержавні засоби масової інформації; інші непідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства [48; 31; 13; 68; 40].

Із аналізу статей розділу 3 «Права та діяльність громадських об'єднань» Закону України «Про громадські об'єднання» [38] режим взаємодії громадських об'єднань з органами державної влади, органами місцевого самоврядування обумовлений правами громадських об'єднань (див. Додаток Б) і базується на таких засадах:

- забезпечення державою додержання прав громадських об'єднань;
- не допустимість, крім випадків, передбачених законом, втручання органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб у діяльність громадських об'єднань, так само як і втручання громадських об'єднань у діяльність органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;
- можливість залучення органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування громадських об'єднань до процесу формування та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення, зокрема, шляхом проведення

консультацій з громадськими об'єднаннями стосовно важливих питань державного та суспільного життя, розроблення відповідних проектів нормативно-правових актів, утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів при органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування;

– обов'язковість проведення в порядку, визначеному законодавством, консультацій з громадськими об'єднаннями щодо проектів нормативно-правових актів, які стосуються правового статусу громадських об'єднань, їх фінансування та діяльності;

– здійснення органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування державного нагляду та контролю за дотриманням закону громадськими об'єднаннями у порядку, визначеному законом [38].

Ширина спектру і різноманітність взаємодій між громадськими об'єднаннями та органами державної влади залежать і від принципів, пріоритетів, завдань державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства, конкретного виду органів публічної влади та профілю діяльності об'єднань і рівня їх суб'єктності [73].

Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні визначає концептуальні, взаємодоповнюючі напрями діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо створення належних умов для розвитку громадянського суспільства [68].

У більшості країн розвиненої демократії діє державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства. Це зумовлено усвідомленням того, що діяльність громадянського суспільства відповідає інтересам держави або, простіше кажучи – вигідна їй.

Інститути громадянського суспільства забезпечують [7, с.10]:

– надання якісних та економічно ефективних соціальних послуг, у тому числі тих, які не можуть забезпечити ані держава, ані комерційні організації, зокрема шляхом вироблення інноваційних підходів до забезпечення таких послуг;

- організацію приватних осіб та юридичних осіб приватного права для самостійного задоволення їх інтересів без додаткових фінансових або адміністративних витрат з боку держави;

- поширення благодійництва та надання адресної і оперативної благодійної допомоги;

- неполітичне, тобто без мети здобуття політичної влади, формування, представлення та просування інтересів різних груп населення як серед самих громадян, так і в комунікації з органами державної влади;

- участь в ухваленні рішень та забезпечення таким чином більшої ефективності рішень з огляду на врахування інтересів різних соціальних груп.

Діючи таким чином, ІГС нейтралізують патерналістські очікування громадян, підтримують та відтворюють демократичну політичну культуру, а також відіграють помітну роль у забезпеченні суспільної стабільності [58].

Отже, завдяки сприянню розвитку громадянського суспільства держава [7, с.10]:

- звільняє себе від функції надання соціальних послуг із збереженням високих соціальних стандартів для населення. Так, у Німеччині залучення громадських організацій до надання соціальних послуг дозволяє заощаджувати 30-37% вартості таких послуг для держави. В Україні підтримка громадських організацій дозволяє на кожну 1 грн вкладених бюджетних коштів отримувати соціальну послугу або соціальну діяльність загальною вартістю 4 грн;

- покращує якість публічно-правових рішень через більш повне врахування потреб населення, альтернатив та можливих наслідків рішень;

- підвищує рівень довіри до органів публічної влади та рівень легітимності публічно-правових рішень;

- забезпечує готовність населення до належного виконання публічно-правових рішень.

Наслідками відмови від комунікації із громадським сектором та його відсторонення від формування політики є [7, с.10]:

- перетворення громадського сектору на альтернативу та конкурента владного сектору як у соціальній, так і у політичній сферах;
- негативний вплив на рівень підтримки владних інститутів з боку населення;
- підрив легітимності публічних рішень та зниження готовності населення до їх виконання.

За останні 10 років у світі все більш помітним стає економічний ефект від розвитку громадянського суспільства [7, с.10–11]:

- неурядові організації створюють 3-9% у ВВП розвинених країн (5% у Бельгії, 7,9% у Канаді);
- у громадському секторі країн Європейського Союзу працевлаштовано від 4,4% до 14% працездатного населення, або принаймні 5 із кожних ста осіб;
- у громадському секторі країн ЄС працює у 10 разів більше людей, ніж у легкій промисловості, та у 5 разів більше, ніж у харчовій промисловості;
- у країнах Центрально-Східної Європи громадські організації залучають втричі більше внутрішніх та зовнішніх інвестицій у соціальну сферу, ніж державні та комунальні установи соціального спрямування;
- внесок неурядових організацій у ВВП країн Євросоюзу зростає вдвічі швидше, ніж внесок легкої промисловості;
- громадянське суспільство у сукупності – сьома економіка світу за ВВП (1,3 трлн у. о., що дорівнює ВВП Франції або Великої Британії);
- громадянське суспільство створило у світі більше 25 млн оплачуваних робочих місць (найбільша транснаціональна корпорація створює 3,5 млн робочих місць);
- 60% працівників громадянського суспільства (включно з волонтерами) зайняті у наданні послуг, із них 40% зосереджені на соціальних, медичних та освітніх послугах;
- неприбуткові організації в США у 2011 р. стали третім роботодавцем, випередивши сфери роздрібної торгівлі та переробної промисловості, та зарекомендували себе відносно стійкими до наслідків економічної кризи.

Варто зазначити, що для того, щоб забезпечити реалізацію демократичних стандартів громадської участі, держава має створити умови для активної участі громадськості у виробленні державної політики. Відповідно необхідно виробити ефективні механізми інформування громадськості про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, тим самим сприяючи її участі у виробленні, обговоренні та прийнятті як загальнодержавних рішень, так і рішень на рівні територіальної громади, а також у здійсненні контролю за їх реалізацією. Та незважаючи на це, досвід розвинутих демократій та вимоги часу переконують всіх, що явище та процес громадської участі – це необхідний, корисний та вкрай важливий механізм позитивного впливу громадськості на діяльність влади в державі в інтересах громадян. З іншого боку, громадська участь – це джерело додаткового інтелектуального ресурсу для публічної влади і тому є корисною і потрібною також і для неї (звичайно, у разі усвідомлення посадовими особами цього незаперечного факту).

Зрозуміло, що в Україні публічній владі та інститутам громадянського суспільства ще потрібно пройти тернистий шлях розумного та усвідомленого запровадження взаємовигідних механізмів громадської участі, які допоможуть провести глибокі системні реформи в Україні на благо людини та територіальних громад. Аксиоматичним є твердження, що участь громадян в управлінні публічними справами в демократичних державах не може обмежуватися їх участю у виборах. Інакше – суспільне незадоволення, ймовірність протистоянь та конфліктів будуть лише зростати. Інтегруючи різні підходи та трактування, поняття громадська участь можна визначити як систему дій, методів, інструментів та механізмів (об'єднаних логікою відповідного алгоритму) участі громадян у визначенні та розв'язанні їхніх проблем. В контексті управлінської діяльності громадська участь дає змогу враховувати соціальні чинники в процесі планування, мінімізувати соціальні та політичні ризики внаслідок ухвалення та реалізації управлінських рішень, корегувати плани та поведінку влади відповідно до інтересів тих чи інших

суспільних груп, а також залучати їх до процесу ухвалення управлінських рішень[28].

Виходячи з зазначеного громадська участь дозволяє, з одного боку, мінімізувати соціальні та політичні ризики, а з іншого – визначати, формулювати та відстояти інтереси громади.

Сам термін можна визначити таким чином: громадська участь – це безперервний двонаправлений процес взаємодії між громадянами та органом влади (установою, відомством), що відповідають за прийняття рішення та включає: заходи, що сприяють повному розумінню громадськістю процесів і механізмів підготовки та прийняття рішень відповідальним відомством; повне інформування громадськості про статус та просування розробки та впровадження проектів, планів, програм, про вироблення пріоритетів політики або проведення оцінки; активний збір думок усіх зацікавлених громадян, відомостей про сприйняття ними цілей і завдань, а також про їх уподобання щодо використання ресурсів та альтернативних стратегій розвитку або управління будь якої іншої інформації, що стосується прийнятого рішення [17].

Визнавши необхідність повноцінного сприяння розвитку громадянського суспільства, Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України у встановленому порядку прийняли ряд нормативно-правових документів, якими регламентується та унормовується державне сприяння розвитку громадянського суспільства та його участь у у державних процесах.

Таким чином, розкривши зміст основних термінів магістерського проекту, переходимо до визначення принципів та методів дослідження.

1.3. Принципи та методи дослідження політики держави у сфері розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства

Грунтовні дослідження теоретико-методологічних засад та практики здійснення державної політики щодо інститутів громадянського суспільства представлені: у площині філософських узагальнень – доробком таких вчених

як: В. Андрущенко, І. Дзюба, М. Жулинський, В. Кремень, С. Майборода, І. Надольний, Б. Парахонський, М. Попович, С. Чукут; у галузі права – Р. Аблетіоров, М. Алмаші, М. Антонович, О. Биков, Л. Бойко, О. Ващук, Ю. Волошин, В. Колпаков, В. Погорілко, Л. Рябошапко, Б. Свірський, Т. Яцків; в галузі державного управління – О. Батищева, І. Голос, В. Карлова, Ю. Куц, Ю. Лагутов, П. Надолішній, І. Попова, С. Фаренік та інші. Теоретико-методичні основи формування та реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства знайшли відображення в роботах таких вчених та практиків як: О. Балакірєва, Т. Бельська, О. Ващук, А. Волошина, Ю. Горемикіна, О. Козаченко, О. Корнієвський, А. Красносільська, І. Кріцак, А. Крупник, В. Кулик, В. Купрій, М. Лациба, М. Лендєл, Л. Мудрак, О. Резнік, А. Руденко, М. Ставнійчук, Н. Чермошенцева, В. Яблонський.

Однак, досі залишається невирішеним питання низки питань щодо вирішення проблем сьогодення: становлення модерного громадянського суспільства в Україні вимагає не лише зміни філософії та ідеології державної влади, але й відповідного розвитку суб'єктності (усвідомленої інноваційної активності) організацій громадянського суспільства. Усвідомлення державою необхідності реалізації в своїй діяльності принципів відкритості та прозорості, визнання громадянина та організацій громадянського суспільства за рівноправних суб'єктів державотворчого процесу дають можливість реалізації стратегічних цілей державної політики.

Теоретичною та методологічною базою дослідження слугували фундаментальні положення теорії публічного управління та громадянського суспільства, основоположні законодавчі та нормативні акти України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених із питань державної політики та розвитку громадянського суспільства.

У роботі було використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, спрямованих на отримання об'єктивних та достовірних результатів.

У процесі опрацювання інформації з тематики дослідження використовувалися методи: аналізу й синтезу, індукції й дедукції, абстрагування й ідеалізації, конкретизації й узагальнення, класифікації та систематизації. Крім зазначених методів, при визначенні дослідницького завдання використано методи: структурно-функціонального та логічного аналізу, комплексного (системного, проблемного, причинно-наслідкового) аналізу, трансполяції та моделювання. Комплекс зазначених методів було застосовано до вивчення теоретичні основи державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, нормативно-правового й інституційного забезпечення його розвитку, з'ясування стратегічних напрямів реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні.

Використовуючи аналіз і синтез як взаємодоповнюючі методи наукового пізнання ми розкриємо сутність та зміст державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в сучасній Україні, виокремимо механізм формування інформаційної політики в умовах громадянського суспільства та визначимо основні детермінанти оптимізації розвитку громадянського суспільства як інструменту сучасного державного управління в Україні.

На основі застосування у магістерському проекті індукції та дедукції, як типів умовиводів, ми матимемо змогу на основі узагальнення існуючих емпіричних даних визначити сучасний стан розвитку громадянського суспільства в Україні, законодавче регулювання його розвитку, перспективи та детермінанти оптимізації.

Важливим при дослідженні державної політики розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства як інструменту сучасного державного управління є використання методу абстрагування, тобто відхилення думки від одних властивостей предмета і концентрації її на інших його властивостях. Враховуючи багатоманітність та неоднозначність трактування в різних науках таких феноменів як суспільство та управління, їх взаємодії і взаємовпливу, при дослідженні державної політики сприяння розвитку громадянського

суспільства як інструменту сучасного державного управління необхідно враховувати лише сутнісні характеристики означених явищ, визначені метою та завданнями магістерської роботи.

На основі використання методу ідеалізації у другому розділі магістерського проекту ми виявимо сутнісні характеристики процесів управлінського впливу суб'єктів на розвиток громадянського суспільства в Україні як теоретичного об'єкту, тобто певного еталону, котрий ми будемо застосовувати для визначення оптимізації розвитку державної політики підтримки як інструменту сучасного державного управління. При цьому важливо виділяти лише суттєві характеристики досліджуваного предмету та формулювати отримані результати чітко, змістовно та зрозуміло.

В процесі написання другого та третього розділів магістерського проекту ми використовуватимемо метод моделювання, тобто відтворення властивостей об'єкту, що вивчається, на його побудованій моделі. Таким чином, ми побудуємо модель ефективної державної політики розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства як інструменту ефективного державного управління, а потім використаємо останню для уточнення і раціоналізації способів оптимізації розвитку ефективної державної політики в Україні. При побудові моделі ми виділимо основні її елементи, зміст та функції, а також опишемо механізм формування державної політики розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства на сучасному етапі.

Окрім використання загальнонаукових методів наукового пізнання, в процесі вивчення інформаційної політики як інструменту сучасного державного управління ми використовуватимемо такі методи та підходи, як: історико-генетичний, логічний, системний та інституціональний.

Історико-генетичний метод відображає реальну історію об'єкта в її конкретному різноманітті, виявляє значущі історичні факти і стадії розвитку, що дозволяє у результаті створити теорію об'єкта, розкрити логіку та закономірності його розвитку. Обґрунтовуючи необхідність використання цього методу, слід зазначити, що він потрібен для розуміння досягнень та

невдач на різних етапах розвитку проблеми; він збагачує знання про причини і тенденції розвитку даної проблеми. Цілеспрямоване здійснення наукового аналізу на сучасному етапі передбачає глибоке вивчення історичного процесу.

На підставі цього методу у першому розділі магістерського проекту ми розкрили закономірності розвитку наукових поглядів на вивчення та формування державної політики у сфері розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства, виділили ключові моменти дослідження даного феномену в різних наукових теоріях. Саме історико-генетичний метод дав нам змогу зосередити увагу на вивченні даної теми в історичному контексті, виявити особливості її попереднього дослідження, а також ті аспекти, які на сьогодні ще не досліджені, або розкриті не повністю. Таким чином, історико-генетичний метод став міцним підґрунтям у проведенні історико-теоретичного аналізу відповідних процесів управлінського впливу.

Також у вивченні наукових поглядів на державну політику сприяння розвитку громадянського суспільства у першому розділі магістерського проекту ми використали логічний метод. Спираючись на логічний метод дослідження, ми мали змогу відволіктися від незначних фактів та подій, що простежуються у вивченні політики держави та сконцентрувати основну увагу на найбільш значних, визначальних та суттєвих аспектах історичного розвитку дослідження.

Таким чином, ми відтворили історію поняття в узагальнюючому вигляді із збереженням тих положень та поглядів дослідників, котрі відповідають меті та завданням написання магістерського проекту.

Крім того, логічний метод ми використовуватимемо у третьому розділі магістерської роботи в процесі виділення основних детермінант оптимізації державної політики у сфері розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства в Україні. Саме використання логічного методу дозволить нам виділити та чітко сформулювати основні напрямки подальшого розвитку політики держави, які будуть найбільш оптимально відповідати потребам сучасного суспільства та держави [52].

Таким чином, підводячи підсумки першого розділу, зазначимо, що розгляд історико-методологічного аспекту дослідження державної політики у сфері розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства дозволив нам ознайомитися з тими поглядами на сутність державної політики що існують на сьогоднішній день. Нами було проаналізовано роботи теоретиків щодо розвитку наукових поглядів на визначення та сутнісні характеристики держави та суспільства, можливості їх використання в управлінні, а також, завдяки сприянню розвитку громадянського суспільства держава [7, с.10]:

- покращує якість публічно-правових рішень через більш повне врахування потреб населення, альтернатив та можливих наслідків рішень;
- підвищує рівень довіри до органів публічної влади та рівень легітимності публічно-правових рішень;
- забезпечує готовність населення до належного виконання публічно-правових рішень;
- звільняє себе від функції надання соціальних послуг із збереженням високих соціальних стандартів для населення.

Крім іншого, ми отримали змогу опрацювати те понятійне поле тлумачень термінів «громадянське суспільство», «інститут громадянського суспільства», «громадська участь», котрі існують в сучасній науковій думці, що дозволить нам розкрити сутність державної політики у сфері розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства.

Ми визначили ті основні методи наукового дослідження – аналізу й синтезу, індукції й дедукції, абстрагування й ідеалізації, конкретизації й узагальнення, класифікації та систематизації, історико-генетичний, логічний, системний та інституціональний методи котрі дозволять нам вивчити обрану тему найбільш якісно, всебічно та відповідно до поставлених мети та завдань магістерського дослідження.

Узагальнюючи отримані результати за розділом першим, можна зробити наступні висновки.

По-перше, концепт «громадянське суспільство» має велику історію розвитку, що охоплює чотири основних етапи, протягом яких мислителі висловлювали подекуди навіть протилежні думки щодо його сутності.

Громадянське суспільство, незважаючи на велику кількість інтерпретацій цієї ідеї, є, на нашу думку, складною багаторівневою системою невіддільних зв'язків та структур. Воно в такому разі охоплює всю сукупність відносин між індивідами, які розвиваються поза межами і без управлінського впливу, втручання держави. Крім цього, в нього входить система громадських інституцій, що реалізують повсякденні індивідуальні та колективні потреби.

По-друге, важливо виокремити такі значущі риси та суттєві особливості громадянського суспільства: головною його цінністю є людина, її права та свободи, її законні інтереси, її ідеологічна та політична свобода, адже громадянське суспільство та зокрема його інститути обумовлені безпосередніми життєвими потребами й інтересами людей і зорієнтовані на конкретного індивіда; врахування і забезпечення здійснення різноманітних інтересів індивідів і соціальних груп на засадах законодавчого унормування свободи та рівності учасників громадського спілкування, закріплення і охорони їх прав та свобод; основною функцією держави в умовах розвинутого громадянського суспільства є регулювання суспільних відносин та гарантування здійснення прав особи. За виникнення конкретних обставин чи конфліктних ситуацій виникає необхідність реального втручання з боку держави для примусової реалізації правових норм, практичного застосування примусових заходів щодо охорони та захисту прав і свобод людини; громадянське суспільство передбачає встановлення елементарного соціального зв'язку між індивідами, що опрідметнюється у функціонуванні різноманітних громадських інститутів, різноманітних за своїм конкретним спрямуванням об'єднань громадян (індивідів).

По-третє, держава свої функції і повноваження здійснює через систему спеціально створених органів та посадових осіб шляхом прийняття нормативно-правових актів у межах і порядку, передбачених законодавством.

Така діяльність у сфері управління суспільством є державною владою, котру матеріалізує держава через спеціально створений апарат.

Однією з доволі складних проблем, що вимагає наступних ґрунтовних досліджень, є визначення меж державної влади, хоча у наукових колах цій проблематиці приділяється щораз більше уваги. В цілому сьогодні сформувалося два діаметрально протилежних підходи щодо меж державної влади:

- чим менше втручання держави у сферу громадянського суспільства, тим краще для громадянського суспільства (лібералізм);

- чим більше втручання держави, тим краще для громадянського суспільства (етатизм). На наш погляд, необхідно забезпечувати динамічну рівновагу між державною регуляцією і саморегулюванням громадянського суспільства.

Демократія як форма здійснення державної влади полягає не в тому, щоб меншість підкорялася більшості, а в тому, щоб більшість враховувала інтереси найменшої верстви населення. Цього якраз можна досягти через широку мережу громадських організацій, які є ефективними «артеріями» взаємодії держави і громадянського суспільства.

По-четверте, у правовій, демократичній державі в умовах громадянського суспільства влада є єдиною і має правовий характер, оскільки вся її діяльність обумовлюється і регулюється правовими нормами. Особи, яким довірена влада, володіють необхідними якісними рисами і є найкращими представниками суспільства. Вони виконують приписи, які виражаються в нормах права, оскільки влада для них є не суб'єктивним правом, а їхнім правовим обов'язком. Отже, влада в кінцевому розумінні не панування осіб, які наділені нею, а служіння цих осіб на користь спільного блага: для організації та консолідації суспільства і нації, для створення необхідних умов для економічного й політичного розвитку. Державна влада і посадові особи в таких державах мають право робити лише те, що дозволяє демократично-правовий і справедливий закон.

По-п'яте, авторитет державної влади, її легітимність, стан демократії у сучасному суспільстві значною мірою визначаються існуванням системи незалежних від держави самоврядних об'єднань суверенних індивідів і вільно встановлених зв'язків між ними – громадянського суспільства. Сформоване на засадах плюралізму, толерантності, поваги до прав і свобод особи, суспільство спроможне протистояти етатистським тенденціям з боку держави, домагатися рівноваги з державною владою для оптимального здійснення громадського врядування.

Створення сучасної, ефективної системи державної влади є важливим фактором виходу українського суспільства з політичної кризи, що має забезпечити становлення України як високорозвинутої, правової, цивілізованої, європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури, демократії.

Таким чином, визначившись з понятійно-категоріальним апаратом, історією досліджуваної теми та методологією магістерського проекту можна перейти до безпосереднього вивчення теоретичних аспектів дослідження державної політики у сфері розвитку взаємодії з інститутами громадянського суспільства.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

2.1. Загальна характеристика існуючих умов реалізації державної політики сприяння розвитку в Україні громадянського суспільства

Розробка нової державної Стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні стала закономірним результатом реагування Української держави на основні тенденції та проблеми його розвитку після Революції Гідності, зростання впливу організованої громадськості на різні сфери життєдіяльності. Крім того, ухвалення нової Стратегії було об'єктивно зумовлено внутрішньополітичними змінами в країні та її міжнародного становища: початок російської агресії, оновлення кадрового корпусу органів державної влади внаслідок позачергових президентських і парламентських виборів у 2014 р., проведення місцевих виборів у 2015 р. та низки реформ, зокрема реформи поліції, створення антикорупційних органів, проведення люстрації та декомунізації.

Так, початкові позитивні зрушення в системі правоохоронних органів характеризує створення поліції у досить стислі строки на задекларованих нових принципах і підходах. Представникам громадських, правозахисних організацій та засобам масової інформації була надана можливість впливати на якість кадрової політики в Міністерстві внутрішніх справ України, а саме: брати безпосередню участь в спеціальних комісіях та процедурі атестування (переатестації) працівників поліції [63]. Також необхідно відмітити, що без тиску громадських організацій не були б побудовані нині діючі антикорупційні структури. Значну роль відіграла участь громадськості в конкурсних комісіях

по відбору кандидатів в ці структури, що має сприяти прозорій та незалежній роботі новостворених інституцій.

Перспективним можна вважати проведення у 2016 р. інтернет-голосування за кандидатів до Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України, що забезпечило відкритість та прозорість процедури, у тому числі порядку голосування, оформлення протоколів за його результатами [67].

Як свідчить світова практика, розвиток демократичної держави передбачає побудову її відносин з громадянським суспільством на партнерських засадах. У цьому контексті йдеться про створення інституційно-організаційних, фінансових, правових, морально-етичних та інших можливостей, що мають трансформуватись у відповідні форми співпраці та механізми впливу громадськості на державну владу та систему місцевого самоврядування в Україні, а також про забезпечення спільної відповідальності за стан справ на центральному та місцевому рівнях.

Ухвалення Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016 «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки стало переконливим визнанням з боку правлячого класу посилення впливу громадянського суспільства на соціально-політичні процеси, тенденції до спроможності громадянського сектору в ініціюванні нагальних реформ, діалогу з владою з гострих питань сьогодення.

Безумовною перевагою нової Стратегії є її відкритий характер – за результатами моніторингу та оцінки її реалізації не лише передбачалась, але й успішно реалізована можливість внесення пропозицій щодо подальшої актуалізації основних положень цього документу. Відкритість та прозорість реалізації Стратегії забезпечує інформування громадськості про хід її реалізації на веб-сайті Офіційного інтернет-представництва Президента України, а також її інформування про стан виконання щорічних планів заходів щодо реалізації Стратегії місцевими органами виконавчої влади на їх офіційних веб-сайтах.

Завдання, передбачені Стратегією, можуть бути виконані лише за умови взаємовигідної та рівноправної співпраці між органами державної влади та органами місцевого самоврядування з організаціями громадянського суспільства. Саме з цією метою – сформувати майданчик для комунікації між громадським сектором, з однієї сторони, та органами державної влади та органами місцевого самоврядування, з іншої, – було створено Координаційну раду сприяння розвитку громадянського суспільства як консультативно-дорадчого органу при Президентові України, співголовами якої призначено Віце-прем'єр-міністра України – Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України і заступника Глави Адміністрації Президента України [21]. Також на Координаційну раду покладено методичне забезпечення, моніторинг та оцінка реалізації Стратегії.

Завдання Стратегії реалізуються Стратегії шляхом розроблення, затвердження та виконання щорічних планів проведення відповідних заходів з визначенням механізмів (нормативно-правові, організаційні, фінансові та ін.) втілення основних напрямів і завдань Стратегії. Втім, якщо Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів на 2016 рік з реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки» (№ 802-р.) з'явилося тільки 2 листопада 2016 р. [43], то все ж Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів на 2018 рік з реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки» (№ 297-р) з'явилося тільки 10 травня 2018 р. [44]. Затримки також властива затвердженню персонального складу Координаційної ради, що мало відбутися у 3-місячний термін (відповідно до Указу Президента України від 26 лютого 2016 р.).

4 листопада 2016 р. Президент України своїм Указом «Питання Координаційної ради сприяння розвитку громадянського суспільства» затвердив Положення про Координаційну раду та її персональний склад [29]. До складу Координаційної ради увійшли представники ІГС, наукових установ,

керівництво деяких центральних органів виконавчої влади. Склад Ради є достатньо збалансованим з огляду на представництво як ІГС, так і владних структур. При цьому представники громадськості становлять 64% від загальної кількості членів Ради (в Стратегії вказано, що достатньо й половини членів Ради, які є представниками ІГС).

Запізніле прийняття вищезгаданих документів та затягування з узгодженням Плану заходів на 2016, 2017, 2018 рр. щодо реалізації Стратегії позначилося на коротких термінах та заходах, які повинні були реалізуватися у цих роках Міністерством юстиції разом з Міністерством соціальної політики, Міністерством регіонального розвитку та житлово-комунального господарства і Міністерством молоді та спорту України, які, у свою чергу, мають подати у місячний строк (грудень поточного року) Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо визначення в системі центральних органів виконавчої влади органу, уповноваженого координувати виконання щорічних планів заходів з реалізації Стратегії.

Відповідно до зазначеного вище Указами Президента України від 26 лютого 2016 р. реалізацію Стратегії на регіональному та місцевому рівнях доручено обласним державним адміністраціям [21]. У цьому контексті варто зробити акцент на тому, що на сьогодні з громадським сектором узгоджено питання створення координаційних рад сприяння розвитку громадянського суспільства при обласних держадміністраціях, складання щорічних регіональних планів заходів щодо реалізації Стратегії.

Проблемним для ІГС залишається перехід від зосередження винятково на «внутрішній» діяльності (проведення моніторингів розвитку ситуації в Україні, розбудови національної мережі ІГС та практичної їх взаємодії з органами влади, участь ОГС у законотворчій та нормотворчій діяльності, проведення тренінгів з громадським активом з підвищення спроможності ІГС тощо) до цілеспрямованої системної взаємодії та ефективного співробітництва із органами державної влади.

Водночас, має місце низка позитивних тенденцій, які свідчать про посилення взаємодії представників та структур громадянського суспільства з органами державної влади та їх участі в різних форматах – в роботі спільних робочих групах, консультативно-дорадчих органах, проведенні консультацій з представниками органів виконавчої влади тощо.

2.2. Стратегічні напрями реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні

Стратегією визначено чотири основні напрями її реалізації:

- створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку ОГС;
- забезпечення ефективних процедур участі громадськості під час формування та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення;
- стимулювання участі ОГС в соціально-економічному розвитку України;
- створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці.

Перший напрямок – створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку ОГС – передбачає, насамперед, удосконалення нормативно-правового забезпечення цих процесів.

Важливим кроком для вирішення поставлених завдань щодо удосконалення процедур інституціалізації ОГС стало прийняття Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 26 листопада 2015 р. № 677-VIII, який регулює питання реєстрації всіх громадських об'єднань [21]. Згідно із цим Законом спрощено реєстраційні процедури, зокрема щодо створення та ліквідації відокремлених підрозділів ОГС, скорочено час реєстрації (для громадських об'єднань – до 3-х робочих днів, для благодійних організацій – до одного робочого дня), встановлено безкоштовне здійснення реєстрації громадських та благодійних організацій, передбачено подання ОГС

реєстраційних документів до «єдиного вікна», можливість їх подання в електронному вигляді. Ключове нововведення цього законодавчого документу – створення Єдиного державного реєстру юридичних, фізичних осіб-підприємців та громадських об'єднань з метою спрощення процедур та оптимізації отримання адміністративних послуг. При цьому заявник має право одночасно із заявою про державну реєстрацію юридичної особи подати заяву про обрання нею спрощеної системи оподаткування та/або заяву про включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій, що формується Державною фіскальною службою України.

Варто зауважити, що всі неприбуткові установи та організації, згідно зі змінами до Податкового кодексу України, які були внесені у липні 2015 р., зобов'язані до 1 січня 2017 р. переглянути та, у разі необхідності, привести свої установчі документи у відповідність до його вимог, аби не бути виключеними з Реєстру неприбуткових організацій та установ, не сплачувати податок на прибуток з 1 січня 2017 р.

Суттєві спрощення процедури отримання статусу неприбутковості для громадських об'єднань відбулися внаслідок ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 р. № 440 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру» [46].

Практичній реалізації Стратегії послуговує й прийняття Верховною Радою України (6 жовтня 2016 р.) таких законів:

– «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» (№ 1666-VIII) [33];

– «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення окремих положень про оподаткування неприбуткових організацій», які вирішують низку проблем зі збереженням релігійними організаціями свого неприбуткового статусу (№ 1667-VIII [35]. Відтепер доходи релігійних

організацій можуть використовуватися для здійснення неприбуткової (благодійної) діяльності – надання гуманітарної допомоги, благодійна діяльність, як прояв милосердя і благочинності – волонтерська діяльність. Крайній термін перереєстрації статутів релігійних організацій подовжено на рік – до 1 січня 2018 р.;

– «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення сприятливих умов для впровадження благодійних телекомунікаційних повідомлень» (№ 1664-VIII), за яким скасовується збір на обов'язкове державне пенсійне страхування для послуг з відправлення благодійних текстових повідомлень. Закон визначає, що операції оператора телекомунікацій із перерахування коштів на добродійну діяльність за текстовими повідомленнями не вважаються фінансовими [32]. Таким чином, вводиться поняття «благодійне телекомунікаційне повідомлення» та запроваджується збір благодійних пожертв операторами телекомунікацій серед абонентів виключно за наявності згоди оператора та укладення ним договору із обраною неприбутковою організацією;

– «Про внесення змін до Податкового Кодексу України щодо створення сприятливих умов для впровадження благодійних телекомунікаційних повідомлень» (№ 1665-VIII від 6 жовтня 2016 р.), який звільняє благодійні телекомунікаційні повідомлення від податків та вносить відповідні зміни до Податкового кодексу [35].

Згідно із Планом заходів з реалізації Стратегії Уряд України здійснив удосконалення законодавство щодо самоорганізації населення [53], загальних зборів (конференцій) членів територіальних громади за місцем проживання [52]. Прийняття відповідних законів України спрощує процедуру створення та розширює можливості впливу органів самоорганізації населення на розвиток територіальних громад, загалом надає децентралізації необхідний поштовх «знизу», адже чинне законодавство поки що не врегульовує аспект спільного та легітимного вирішення органами самоорганізації населення важливих питань забезпечення їхньої життєдіяльності.

Виходячи з необхідності уточнення змісту документів, необхідних для реєстрації статуту, строків та установ, через які здійснюється відповідна реєстрація Кабінетом Міністрів України були внесені зміни до «Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад» (Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 553) [45].

Особливий акцент у Стратегії зроблено на необхідності вироблення ефективних та прозорих процедур фінансової підтримки ОГС. Так, у річних Планах заходів реалізації Стратегії передбачалось проведення центральними органами виконавчої влади спільно з ОГС просвітницько-роз'яснювальних заходів для місцевих органів виконавчої влади щодо роз'яснення процедури організації конкурсу програм, (проектів, заходів), розроблених ОГС, для виконання яких надаватиметься державна фінансова підтримка, що здійснюється відповідно до змін, внесених Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2016 р. № 194 до урядової постанови від 12 жовтня 2011 р. № 1049 [36]. Так до Порядку реалізації програм, проектів та проведення заходів державної політики у молодіжній сфері, затвердженого Наказом Міністерства молоді та спорту України від 3 березня 2016 р. № 808, включено календарний план реалізації заходів, перелік витрат, визначено умови та вказано на особливості проведення конкурсів і проектів ОГС [47].

Державні програми, які реалізує Міністерство молоді та спорту України та за якими громадські об'єднання сьогодні отримують фінансову підтримку: «Фінансова підтримка громадських організацій інвалідів і ветеранів», «Фінансова підтримка громадських організацій фізкультурно-спортивного спрямування», «Здійснення заходів державної політики з питань молоді та державна підтримка молодіжних та дитячих громадських організацій».

Окремі положення у чинному законодавстві присвячені фінансовій підтримці громадських організацій інвалідів, ветеранів та учасників Антитерористичної операції: у 2016 р. держава виділила на потреби цих організацій 77012,5 млн. грн. З них понад 57 млн. грн. – всеукраїнським об'єднанням та спілкам людей з інвалідністю. Загалом у 2016 р. фінансову

підтримку від держави планувалося надати 26 громадським організаціям – Українському товариству сліпих, Українському товариству глухих, «Союзу організацій інвалідів України», «Національній Асамблеї інвалідів України» та ін., решту коштів – розподілити між організаціями ветеранів та учасників АТО [71].

Показовим прикладом фінансової підтримки ОГС з місцевих бюджетів може послугувати затвердження Київською міською радою 11 лютого 2016 р. міської цільової програми «Соціальне партнерство» (строки її реалізації – 2016–2018 рр.) за такими напрямками: «Надання, на умовах відбору, фінансової допомоги громадським організаціям, діяльність яких має соціальну спрямованість, на реалізацію заходів соціального захисту ветеранів, інвалідів та осіб, які потребують соціальної підтримки», «Надання соціальних послуг та проведення соціальних заходів громадськими організаціями, діяльність яких має соціальну спрямованість», «Проведення загальноміських соціальних заходів до державних свят та визначних дат» [42].

Дієвими інструментами конструктивного впливу громадськості на стан справ в територіальній громаді повинні стати органи самоорганізації населення – сільські, селищні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, будинкові та інші комітети, що створюються за ініціативою мешканців, загальні збори мешканців за місцем проживання, місцеві референдуми [16]. Втім, чинне законодавство поки що не дає громадянам можливості ефективно користуватися цими інструментами, а повільні кроки органів влади з проведення системних реформ доповнюються відсутністю у громадян впевненості щодо власної спроможності впливу на їх діяльність.

Другий стратегічний напрям реалізації Стратегії – сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної, регіональної політики, вирішенні питань місцевого значення – передбачає забезпечення супроводження Кабінетом Міністрів України у Верховній Раді України законопроектів та прийняття Законів України «Про місцевий референдум» (№ 2145а-2) [50], «Про гарантії свободи мирних зібрань» (№ 3587) [37], «Про

загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання» (№ 2467) [41].

Сприятиме розвитку демократії участі на місцях впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема особливої форми електронного звернення до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та органів місцевого самоврядування – електронної петиції [34].

Третій напрямок у реалізації Стратегії – стимулювання участі ОГС в соціально-економічному розвитку України – є найменш законодавчо пророблений.

На 2016 р. було заплановано проведення дослідження профільними міністерствами (Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство соціальної політики, Міністерство фінансів) кращих практик взаємодії бізнесу та ОГС з подальшим поданням до Уряду України пропозицій стосовно внесення до законодавчих актів змін щодо визначення та впровадження механізмів державної підтримки соціальної відповідальності бізнесу. Водночас, в Україні діє чимало недержавних громадських і благодійних організацій, які допомагають найуразливішим категоріям населення: інвалідам, літнім людям, невиліковно хворим, дітям-сиротам, неблагополучним сім'ям. На думку громадських експертів, «неурядовим організаціям може по праву належати провідна функція у наданні соціальних послуг на рівні громади» [23].

У такому разі варто зазначити, що у країнах розвиненої демократії громадянське суспільство є рівноправним партнером держави та бізнесу у вирішенні соціальних і суспільних проблем. При цьому саме держава бере на себе зобов'язання створити сприятливі правові умови для діяльності неурядових організацій, що належним чином послуговує наданням ними соціальних послуг. Наприклад, у країнах Євросоюзу 40-60 % від загального доходу ОГС становить державне фінансування, у Німеччині неурядові організації надають 60 % гарантованих державою соціальних послуг [23]. Натомість, в Україні фінансову підтримку ОГС в основному надають

міжнародні донори, невелика частка їх фінансування припадає на приватний бізнес.

Останнім часом позитивні зрушення (зі зміною «правил гри») сталися в системі державних закупівель, багато в чому обумовлені виведенням їх в електронний формат, доступний для громадського контролю (запровадження системи ProZorro).

Актуальним й найгострішим для українських громадян, особливо для вимушених переселенців, є питання працевлаштування. Цілеспрямовано займаються його вирішенням низка ОГС, зокрема громадські організації «Центр Зайнятості Вільних Людей» та «Для спільної справи». До вирішення проблеми працевлаштування для цільової аудиторії підключилися й міжнародні неурядові організації. Так, за підтримки ПРООН в Україні реалізується «Програма розвитку підприємництва та самозайнятості внутрішньо переміщених осіб». Міжнародна неурядова організація «Всесвітня єврейська допомога» надає фінансову підтримку в реалізації проєктів «Розвиток жіночого підприємництва в Україні», а також «Працевлаштування через підприємництво», який зорієнтований на мешканців Київської області, зацікавлених у відкритті та розвитку власної справи.

Загалом варто вказати на те, що громадські ініціативи та об'єднання сьогодні активізували свою діяльність щодо мобілізації громадян довкола соціально-економічних питань, що сприятиме здійсненню ними громадського впливу на процеси розроблення та прийняття державно-управлінських рішень, має змусити існуючі профспілки посилити співпрацю з ОГС, актуалізує завдання оптимізації соціального діалогу з цих питань.

До цього варто додати, що відповідно до статей 469-470 Угоди про Асоціацію Україна – ЄС в листопаді 2014 р. було створено Платформу громадянського суспільства, яка складається з представників громадських організацій, асоціацій роботодавців та профспілкових об'єднань як з України, так і ЄС. Угодою також передбачено зміну підходів до стосунків між

профспілками, роботодавцями, неурядовими організаціями та державою у вирішенні соціально-економічних проблем України [63].

Четвертий напрямок – створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці. Тут чітко простежується тенденція до вироблення та реалізації спільних громадських ініціатив з різних напрямів (благодійні, волонтерські, правозахисні, медійні та ін. ініціативи) із залученням широкого кола учасників – представників громадських організацій, зокрема правозахисних, громадських експертів, наукових установ, недержавних науково-дослідницьких та аналітичних структур та ін. учасників. Сьогодні не лише правозахисні громадські організації, а й благодійні, медійні та інші організації почали відігравати важливу роль у виявленні проблем із дотриманням прав людини, наданні громадянам правової допомоги, оприлюдненні результатів громадських розслідувань.

Громадський контроль дедалі більше охоплює проблемні питання будь-яких правових відносин, включається у здійснення експертиз проектів нормативно-правових актів, вироблення та надання законодавчих пропозицій та рекомендацій.

Одним із важливіших завдань у створенні сприятливих умов для міжсекторальної співпраці Стратегією визначено запобігання і протидія шахрайству та іншим зловживанням у сфері надання благодійної допомоги.

Важливим завданням реалізації Стратегії визначено й підтримку волонтерства в Україні. Видається неможливим визначити реальний кількісний склад учасників благодійницького та волонтерського рухів через постійне їхнє поповнення, небажання окремих громадських організацій відповідного спрямування афішувати свою діяльність. Проте саме гнучкі форми діяльності цих ОГС позитивно вплинули на своєчасність та якість надання волонтерських послуг та благодійної допомоги й виявилися на практиці найбільш продуктивними.

Подальша розбудова Української держави, як і громадянського суспільства в Україні, актуалізує завдання впровадження громадянської освіти,

зокрема шляхом розширення у навчальних програмах загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів курсів і тем з проблематики громадянського суспільства. Водночас вже є позитивний досвід такої діяльності.

Успішним досвідом співпраці місцевих адміністрацій і громадських організацій можна вважати спільне вироблення та реалізацію проектів і програм розвитку громадянського суспільства у деяких регіонах, що дало змогу частково подолати взаємне відчуження. Склалася практика виділення окремих коштів з місцевих бюджетів для проведення консультацій з громадськістю, спільного навчання представників громадськості та органів влади щодо використання різних механізмів (інструментів) взаємодії з вирішення нагальних проблем життєдіяльності регіону (територіальної громади). Вагомим здобутком стала поява в регіонах України нових ресурсів для підтримки громадських організацій на конкурсних засадах за рахунок бюджетних коштів. Йдеться про проведення громадськими організаціями аналітичних досліджень, моніторинрів розвитку ситуації в регіоні за рахунок бюджетних коштів з подальшим поданням отриманих результатів місцевим органам державної влади.

Одним із важливих засобів реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні є посилення ролі соціального діалогу. Сучасний стан та конфронтаційні процеси в різних суспільних сферах є, зокрема наслідком сучасної практики ведення соціального діалогу в Україні [72].

Якісний стан соціального діалогу в Україні зумовлений низкою негативних суспільних реалій, зокрема: низьким рівнем суспільної відповідальності суб'єктів (державних і представницьких органів влади та місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства та громадян), їх недостатньою стійкістю та структурованістю, відсутністю постійного системного діалогу між ними та недосконалою системою зворотного зв'язку влади та суспільства. Внаслідок цього «стан справ лише

імітує соціальний діалог в Україні, який носить скоріш формальний та декларативний характер» [64].

Шлях подолання зазначених проблем має розпочинатись і з уточнення понятійного визначення цього складно структурованого суспільного феномену, тобто: формулювання критеріїв відокремлення об'єкта від інших об'єктів (специфікація) и специфічних способів його побудови та використання; формування (уточнення, доповнення) змісту поняття «соціальний діалог».

Понятійне визначення соціального діалогу має базуватись на аналізі змісту міжнародних і національних нормативно-правових документів та наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених. Серед них вагомий доробок мають А. Андрущенко, І. Дубровський, Н. Болотіна, В. Жуков, Дж. Касале, О. Козаченко, А. Кудряченко, Л. Лазор, І. Лосиця, Р. Лівшиць, А. Мацюк, А. Мірошниченко, О. Петроє, В. Прокопенко, Р. Прітцер, Л. Рихлі, В. Рой, В. Скобелкін, В. Скуратівський, Г. Трунова, О. Трюхан, А. Храмцов, Н. Хуторян, Г. Чанишева, О. Ярошенко та інші. Однак, варто зазначити, що їхнім дослідженням властиве різноманітне трактування змісту поняття соціального діалогу, зокрема щодо його предмету, структури, функцій, принципів, організаційно-правових форм. Крім того, «перелік критеріїв репрезентативності, наявних в нормативно-правових документах, також потребує подальшого доопрацювання» [64].

Закон України «Про соціальний діалог в Україні» визначає правові засади організації та порядку ведення соціального діалогу в Україні з метою вироблення та реалізації державної соціальної і економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин та забезпечення підвищення рівня і якості життя громадян, соціальної стабільності в суспільстві, і дає таку дефініцію: соціальний діалог – процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та

економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин [57]. Порівняння мети і власне дефініції поняття засвідчує, що в преамбулі Закону і в його першій статті фактично подано два визначення соціального діалогу:

1. У широкому значенні соціальний діалог трактується як особлива форма взаємодії необмеженого кола суб'єктів щодо вироблення та реалізації державної соціальної і економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин та забезпечення підвищення рівня і якості життя громадян, соціальної стабільності в суспільстві.

2. У вузькому значенні розглядається як процес узгодження позицій, рішень основними суб'єктами, які визначають соціальний розвиток суспільства – працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування.

Отже, якщо дефініція соціального діалогу у вузькому значенні чітко окреслює предмет і завдання, рівні та сторони, форми здійснення, принципи і критерії репрезентативності їх взаємодії, які конкретизуються подальшими положеннями Закону, то визначення в широкому значенні є недосконалим, оскільки недостатньо узгоджується з тим, що соціальний діалог є лише одним із механізмів суспільного партнерства, а саме:

- соціальний діалог є процесом досить розбудованим та багатовимірним;
- позиція соціального діалогу виникає з консенсусу навколо політичної та економічної концепції, яка робить з цього процесу механізм «за вибором» у регулюванні економічних та соціальних відносин, а не відноситься до нього як до чогось чужого, нав'язаного, та перешкоджаючого;
- соціальний діалог має інтегральний характер, охоплює широкий спектр проблем;
- соціальні партнери роблять свій внесок у компроміси та їх втілення; діалог не є методом нав'язування позиції або перемоги інтересів однієї сторони за рахунок іншої;

– для досягнення належного рівня стійкості (усталеності, послідовності) сторін як запоруки ефективного проведення соціального діалогу необхідно створення більш сприятливого клімату в не лише сфері соціально-трудоких відносин, а в суспільстві в цілому;

– соціальний діалог держави і громадянського суспільства починає ґрунтуватися на п'яти головних соціальних процесах: об'єднання, визнання, комунікації, взаєморозуміння, довіри [11].

Таким чином, та об'єктивна реальність, яка відображена поняттям соціального діалогу в широкому значенні коректніше позначити терміном суспільного діалогу з огляду на те, що:

– суб'єктами суспільного діалогу потенційно виступають всі ІГС, роботодавці та органи влади;

– предметом суспільного діалогу є потенційно увесь спектр суспільних питань (економічних, соціальних, політичних, національно-культурних тощо), які становлять спільний інтерес;

– підґрунтям суспільного діалогу і його наслідком є «ідеологія суспільства, в якому не існує верховенства однієї зі сторін: держави, роботодавців чи найманих працівників, заперечується будь-яка диктатура, утверджується громадянський договір і згода на основі оптимальної реалізації прав та інтересів зацікавлених сторін» [11];

– соціальний діалог – перевірений інструмент дієвої політики сучасних правових демократичних держав, за допомогою якого досягається створення й стабільне функціонування систем освіти, охорони здоров'я, культури, соціального забезпечення, високий рівень життя громадян, забезпечення їх прав і свобод, а також соціальна злагода у суспільстві [19, с. 105].

На підставі окреслених особливостей та для методологічного й ідеологічного забезпечення розвитку соціального діалогу та розвитку громадянського суспільства в Україні, необхідно у відповідному порядку та із максимальним залученням інституцій громадянського суспільства розробити Концепцію розвитку суспільного діалогу в Україні.

2.3. Проблемні аспекти впровадження Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки

Незважаючи на сучасні позитивні тенденції у розвитку громадянського суспільства в Україні потенціал взаємодії органів державної влади та ОГС лише частково використовується у впровадженні нагальних суспільних змін та ефективного врядування, розв'язанні політичних, соціально-економічних та гуманітарних проблем. Реальна зацікавленість та готовність до ефективної співпраці часто виявляється слабкою як на рівні органів державної влади, так і громадських об'єднань та підприємницького середовища [28, с. 17].

Штучні бар'єри для реалізації громадських ініціатив, утворення та діяльності ОГС, розгляду та врахування органами державної влади та органами місцевого самоврядування пропозицій громадського сектору створює, зокрема [28, с. 17–23]:

1. Недосконалість чинного законодавства та інституційної спроможності відповідних органів влади. Так, попри прогресивний характер Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 26 листопада 2015 р. № 677-VIII [39], Міністерство юстиції України не змогло вчасно розробити всю необхідну для реєстрації громадських об'єднань підзаконну нормативну базу та організувати належним чином роботу державних реєстраторів, внаслідок чого на 2016–2017 рр. фіксувалися грубі порушення строків реєстрації, висування до заявників додаткових вимог, подекуди взагалі немотивовані відмови у прийнятті документів [63]. Крім того ліквідація 586 територіальних органів Міністерства юстиції на районному та міському рівнях відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про реформування територіальних органів Міністерства юстиції та розвиток системи надання безоплатної правової допомоги» від 11 лютого 2016 р. № 99 [55]. Фактично, з 1 травня 2016 р. реєстрація громадських об'єднань відбувається тільки в обласних управліннях

юстиції, які фізично не могли впоратися з таким значним зростанням обсягу роботи.

2. Обмеженість фінансових ресурсів в розвитку ОГС. Законом України «Про громадські об'єднання» (№ 5026-VI від 22 червня 2012 р.) визначено, що громадські організації зі статусом юридичної особи мають право на фінансову підтримку за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів і зобов'язані подавати та оприлюднювати звіти про використання цих коштів. Втім, маємо констатувати, що державне фінансування громадських організацій в Україні залишається формальним й непрозорим, не врегульовано процедури надання державних грантів, відсутнє довгострокове державне фінансування, невирішеним на державному рівні залишається питання щодо створення Національного Фонду розвитку громадянського суспільства. Реалізацію розроблених ОГС програм (проектів, заходів) ускладнюють надмірно короткі строки, протягом яких надається державна фінансова підтримка їхньої діяльності, необґрунтовані обмеження на витрати, фінансування програм, проектів та заходів ОГС за рахунок бюджетних коштів.

Неефективне використання такого механізму державної підтримки ОГС як субсидювання на статутну діяльність громадських організацій – безоплатне або на пільгових умовах надання матеріальних засобів – приміщення, обладнання, створення пільгових умов для оренди приміщень або земельної ділянки). Хоча субсидії надаються ОГС за визначеними державою критеріями, фактично їх отримують, як свідчить практика, одні й ті ж самі громадські об'єднання: всеукраїнські громадські організації інвалідів, ветеранів, всеукраїнські молодіжні організації. Тож існуючі процедури розподілу державних субсидій серед ОГС та нинішнє їхнє цільове призначення не сприяють послабленню гостроти соціальних проблем, над вирішення яких працює громадських актив інших, крім зазначених громадських об'єднань [3].

Організація державних замовлень недержавним науково-дослідним та аналітичним структурам (центрам, фондам), а саме: щодо цільової фінансової підтримки (субсидювання) діяльності, спрямованої на виконання державних

замовлень з розроблення (в рамках сприяння процесам державотворення та розбудови громадянського суспільства) концептуальних засад державної політики, проектів нормативно-правових актів, інформування громадськості, здійснення соціологічних опитувань тощо.

Отже, надання органами державної влади фінансової підтримки реально діючим в сучасній Україні громадським об'єднанням є незадовільною. Тому, організованій, зокрема експертній, громадськості доводиться самостійно шукати та залучати фінансові ресурси для реалізації статутної діяльності, виконання програм (реалізації проектів, заходів). Здебільшого українським ОГС надають фінансову підтримку зарубіжні неурядові організації (спонсорська допомога).

Спільна думка з цього питання як представників державних науково-дослідницьких установ, так і громадських експертів така: державне фінансування на конкурсних засадах програм (проектів, заходів) ОГС має поєднуватися зі створенням спеціальних фондів та їх залучення до зарубіжних джерел фінансування у рамках реалізації відповідних програм та проектів співробітництва міжнародних неурядових організацій та представництв іноземних держав з ОГС України [63].

3. Недостатня прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, забюрократизовані процедури їх взаємовідносин з ОГС, низький рівень взаємної довіри спричиняє малоефективну їх співпрацю з вирішення нагальних проблем життєдіяльності регіону (територіальної громади).

4. Неналежне забезпечення прозорості та відкритості для громадськості судових процесів притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у порушеннях прав людини, корупційних діях, зраді національних інтересів України [63]. Намагаючись вплинути на кадрові призначення в місцеві органи влади, ОГС сьогодні періодично вдаються до суспільного розголосу у ЗМІ та соціальних мережах, що здебільшого сприяє усуненню чиновника від займаної посади та призначенню на державну посаду їх представників.

5. Недостатнє та неефективне залучення до громадського контролю за процесом державного управління консультативно-дорадчих органів при органах державної влади. Рівень ефективності їх роботи, як і реалізації Стратегії загалом, знижує затягування в часі процесу їх формування. Маємо також констатувати й негативні прецеденти використання громадських рад в інтересах окремих посадових осіб, що суперечить їх функціональному призначенню та дискредитує такий формат взаємодії. Все це актуалізує завдання вироблення механізму, який забезпечуватиме нейтралізацію або ж зменшення впливу адміністративного ресурсу на формування при органах державної влади громадських рад, сприятиме незаангажованості їхньої діяльності.

6. Недостатнє поширення процедури електронних петицій, як сучасної та ефективної форми ведення діалогу між державою і громадянами, реалізації їх права на звернення до органів влади, дієвий інструмент виявлення суспільного резонансу. Проте, спостерігається гальмування процесу запровадження подібних сервісів на місцевому рівні владними структурами. Навіть підтримані місцевою владою петиції залишаються з «відписками» й не мають подальшого втілення в життя. Аналогічною залишається ситуація з впровадженням електронних петицій та їх практичною реалізацією на всеукраїнському рівні. Зокрема, жодного обов'язку виносити на розгляд Парламенту України законопроект, підтриманий 25 тис. підписів, чинним українським законодавством не передбачено.

7. Роздержавлення соціальної сфери та створення державою сприятливих умов для широкого залучення ОГС до надання соціальних послуг. Суттєві перешкоди для участі ОГС на ринку соціальних послуг та залучення на ці потреби бюджетних коштів створюють надто обмежені можливості такої цільової підтримки ОГС за рахунок бюджетних коштів. При цьому маємо констатувати відсутність сприятливих умов для виходу ОГС на цей ринок та отримання державного замовлення на надання соціальних послуг. Привілеї щодо фінансування соціальних послуг в сучасній Україні мають тільки

державні установи. Для альтернативних недержавних постачальників існують різноманітні перепони як фінансові (податки, принципи розподілу бюджету), так і нефінансові (недосконале законодавство щодо діяльності ОГС, зокрема благодійних організацій, ліцензування різних видів їх діяльності тощо). На думку громадських експертів, за такої ситуації ОГС залишається лише вимагати від держави розширення прав щодо своєї участі з надання соціальних послуг [25].

7. Недосконале функціонування інформаційних механізмів – відсутність інформаційної роботи громадського сектору (як і підключення до цієї роботи органів влади) з приватним бізнесом.

Отже, серед основних проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні на сучасному етапі можна назвати такі як [14, с. 110–111]:

- відсутність ефективного громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- недостатня практика залучення громадськості до формування та реалізації державної політики і вирішення питань місцевого значення;
- відсутність ефективних стимулів з боку держави для благодійників, зокрема податкових, обтяжені бюрократичні процедури, відсутній дієвий механізм захисту від шахрайства та інших зловживань у сфері благодійництва;
- більшість організацій громадянського суспільства не має доступу до державної фінансової підтримки через її обмежений обсяг, незастосування прозорих конкурсних процедур та надання необґрунтованих переваг окремим видам організацій громадянського суспільства; реалізацію програм (проектів, заходів), розроблених організаціями громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка держави, ускладнюють надмірно короткі строки, протягом яких вона надається, та необґрунтовані обмеження на види витрат, які можуть бути профінансовані за рахунок бюджетних коштів;
- потенціал організацій громадянського суспільства не повною мірою використовується органами виконавчої влади, органами місцевого

самоврядування для надання соціальних та інших суспільно значущих послуг; спостерігається тенденція надання переваги у цій сфері державним і комунальним підприємствам та установам, що не сприяє підвищенню якості послуг та призводить до надмірного зростання бюджетних видатків;

– недостатніми є стимули щодо здійснення організаціями громадянського суспільства підприємницької діяльності, спрямованої на вирішення соціальних проблем (соціальне підприємництво), долучення таких організацій до надання соціальних послуг зі сприяння у працевлаштуванні та професійної підготовки соціально вразливих верств населення;

– відсутня єдина державна інформаційно-просвітницька політика у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства тощо.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

3.1. Удосконалення правового регулювання утворення та діяльності інститутів громадянського суспільства відповідно до європейських стандартів

У 1997 р. Україна приєдналася до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Цим українська держава, як член Ради Європи з 1995 р., взяла на себе зобов'язання гарантувати право на свободу об'єднання (стаття 11 Конвенції) та створити максимально зручні правові й адміністративні умови для заснування, реєстрації і діяльності громадських об'єднань.

Головним документом, який визначає мінімальні європейські стандарти правового регулювання статусу неурядових організацій, є Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі, ухвалені 10 жовтня 2007 р. У цьому документі визначено мінімальні стандарти, на яких має базуватися статусне законодавство для організацій громадянського суспільства країн-членів Ради Європи. Такі стандарти охоплюють питання допустимих цілей організацій, їх статусу, утворення та членства, правосуб'єктності, системи управління, майна та державної підтримки, підзвітності та прозорості, а також участі у прийнятті рішень.

При підготовці національного законодавства, що регулює участь громадськості в ухваленні рішень, доцільно враховувати такі акти Ради Європи:

– Рекомендації 119 (2001) Комітету Міністрів Ради Європи «Про участь громадян у місцевому публічному житті»;

- Додатковий протокол до Європейської Хартії місцевого самоврядування щодо права участі громадян у діяльності органів місцевого самоврядування;
- Європейська конвенція про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні від 5 лютого 1992 р.;
- Європейська Хартія щодо участі молоді у громадському житті на місцевому та регіональному рівнях (Ця Хартія не має статусу конвенції, була прийнята Конгресом місцевих та регіональних влад Ради Європи на 10-й пленарній сесії 21 травня 2003 р.);
- Рекомендація 19 (2001) Комітету Міністрів Ради Європи «Про участь громадян у громадському житті на місцевому рівні» (ухвалена 6 грудня 2001 р.).

Показником успішності втілення Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства, у в Україні на 2016-2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016 р. [21] є досягнення якісно нового рівня і ролі громадянського суспільства та комплексу його інститутів у суспільному розвитку.

Серед інститутів громадянського суспільства органи самоорганізація населення (далі – ОСН) займають особливе місце, оскільки завдяки їх максимальній наближеності до населення та влади, вони спроможні не лише забезпечити виконання певних задач у галузі обслуговування суспільних потреб громадян, задоволення їх культурно-побутових і інших запитів, але й позитивно впливати на процеси запровадження громадського контролю за діяльністю влади, прийняття суспільно важливих рішень, створення умов для забезпечення широкого представництва інтересів громадян в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, узгодження з громадськістю важливих питань суспільного життя.

У площині реалізації завдань державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні [21], відповідно і у розвиток правової визначеності ОСН [53] та з урахуванням європейського досвіду [18] можна

визначити комплекс основних заходів щодо державного сприяння розвитку органів самоорганізація населення, поданих на Рис. 1 (див. додаток В, Рис. 1) [74].

Активізація діяльності ОСН в площині завдань Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні актуалізує питання використання європейського досвіду щодо:

- приведення національного законодавства щодо їх діяльності у відповідність з європейськими стандартами;
- сприяння розвитку мережі ОСН та створення ресурсного забезпечення їх розвитку;
- налагодження ефективної взаємодії ОСН з органами влади та самоврядування;
- впровадження європейських підходів до питань делегування ОСН окремих функцій щодо створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення та реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.

3.2. Забезпечення умов для участі громадськості у формуванні та реалізації політики та здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади

Шляхами забезпечення умов для участі громадськості у формуванні та реалізації політики та здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади є удосконалення:

1. Систематичних консультацій з громадськістю як одного із найдієвіших способів реалізації конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами.

Практика проведення консультацій з громадськістю показує, що залучення громадян до обговорення державної чи місцевої політики позитивно

впливає на якість рішень і є вигідним як для органів влади, так і для громадськості, завдяки тому, що вони:

- дозволяють без додаткових витрат залучати громадських експертів до вирішення конкретної проблеми чи розробки рішення;
- підвищують рівень довіри населення до органів влади та готовність до належного виконання публічно-правових рішень;
- підвищують якість публічно-правових рішень з огляду на врахування потреб громадськості;
- дозволяють виявляти та усувати негативні наслідки публічно-правових рішень ще на стадії їх розробки через залучення до обговорення заінтересованих осіб;
- поділяють відповідальність за прийняті рішення та їх наслідки між органам влади та громадськістю (яка брала або через пасивність та неорганізованість не брала участі в консультаціях).

2. Сприяння роботі громадських рад та інших консультативно-дорадчих органів, зокрема щодо забезпечення ефективної участі представників ОГС та органів виконавчої влади, зокрема:

- участі керівників ОБВ в окремих засіданнях громадської ради чи періодичне проведення спеціальних зустрічей з її уповноваженими представниками;
- участь керівників, спеціалістів структурних підрозділів ОБВ в окремих засіданнях громадської ради чи її комісій, тимчасових комітетів тощо. Наприклад, якщо розглядається питання покращення транспортної схеми (міста, області), то доцільно бути присутньому службовцеві, до компетенції якого належить його вирішення;
- участь уповноваженого на те представника ОБВ в усіх засіданнях громадської ради;
- участь службовців ОБВ у робочих групах, спеціальних комісіях тощо, які створені з метою розробки окремих нормативно-правових актів, підготовки пропозицій щодо вирішення конкретної проблеми тощо.

3. Умов для проведення громадських експертиз діяльності ОБВ та громадських антикорупційних експертиз проектів НПА як ефективних інструментів громадського контролю та участі громадян в управлінні державними справами. Досвід застосування цього інструменту переконливо свідчить, що він позитивно впливає на якість державної та місцевої політик

Зацікавленість ОБВ у ефективному використанні громадської експертизи обумовлена тим, що вона є:

- дієвим інструментом реального залучення громадян до формування та реалізації державної політики;
- безкоштовною експертизою з найбільш гострих проблем;
- незалежною оцінкою ефективності роботи органу влади;
- способом визначення чи корегування пріоритетів власної діяльності;
- комплексом об'єктивних порад, спрямованих на вирішення порушеної проблеми;
- способом демонстрації відкритості діяльності ОБВ та уникнення маніпуляцій громадською думкою щодо правомірності або ефективності рішень чи дій ОБВ.

4. Залучення ІГС до системи соціального діалогу (партнерства) (див. Додаток Г) як неодмінної складової громадянського суспільства. Це своєрідний демократичний спосіб узгодження інтересів роботодавців та працівників як різних соціальних груп. Інтереси цих груп не можуть і не повинні бути однаковими. Проте за допомогою переговорів, укладення договорів, процедур примирення, інших форм соціального партнерства відносини «роботодавець — працівник» можуть бути взаємовигідними [7, с. 62].

Залежно від того, наскільки активну участь у соціальному діалозі (партнерстві) бере держава, виділяють два його види: біпартизм та трипартизм. У таких країнах, як США, Велика Британія, Канада, співпраця здебільшого ведеться між роботодавцями і працівниками (біпартизм). Натомість держава зберігає за собою організаційну роль: контролює дотримання умов переговорів, може виступати арбітром при виникненні конфліктів. За трипартизму держава в

особі її виконавчих органів є повноцінною стороною переговорів. Такий вид набув поширення у Франції, Німеччині, Австрії, а також в Україні.

У Законі України «Про соціальний діалог» визначено таку послідовність дій для створення тристоронніх органів соціального діалогу: 1) ініціювання створення органу соціального діалогу будь-якою із сторін соціального діалогу; 2) створення органів соціального діалогу спільним рішенням сторін із визначенням кількісного складу такого органу; 3) самостійне делегування кожною із сторін своїх повноважних представників для участі у роботі органу соціального діалогу. У випадку ОБВ на національному рівні такі представники визначаються Кабміном (на галузевому рівні – рішенням центральних ОБВ), на територіальному рівні – рішеннями місцевих ОБВ та/або ОМС, що діють на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці; 4) профспілкова сторона та сторона роботодавців, суб'єкти яких підтвердили свою репрезентативність, самостійно визначають порядок обрання (делегування) представників профспілок і організацій роботодавців до органів соціального діалогу на зібранні повноважних представників організацій та їх об'єднань, що мають право участі в соціальному діалозі відповідного рівня. Зібрання повноважних представників вважається правомочним, якщо в ньому взяли участь представники більше половини репрезентативних організацій відповідного рівня, які дали згоду на участь у зібранні.

5. Інструментів місцевої демократії відповідно вимогам Європейської хартії місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. (обов'язкова для реалізації в Україні відповідно до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування»); Європейської типової конвенції про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади (обов'язкова для реалізації в Україні відповідно до постанови Верховної Ради України від 14 липня 1993 р. № 3386-ХІІ «Про приєднання України до Додаткового протоколу до Європейської конвенції про інформацію щодо іноземного законодавства 1978 р.»); Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада

1992 р. Набрала чинності у 1998 р. (обов'язкова для реалізації в Україні відповідно до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин»); Додаткового протоколу до Європейської Хартії місцевого самоврядування щодо права участі громадян у діяльності органів місцевого самоврядування; Європейської конвенції про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні від 5 лютого 1992 р.; Європейської Хартії щодо участі молоді у громадському житті на місцевому та регіональному рівнях (ця Хартія не має статусу конвенції, була прийнята Конгресом місцевих та регіональних влад Ради Європи на 10-й пленарній сесії 21 травня 2003 р.); Рекомендації 19 (2001) Комітету Міністрів Ради Європи «Про участь громадян у громадському житті на місцевому рівні» (ухвалена 6 грудня 2001 р.).

6. Інформування громадськості про діяльність органів влади, що є передумовою формування громадянського суспільства, оскільки доступність для громадян інформації про діяльність органів влади дає можливість: для кваліфікованої реалізації громадянами своїх прав та свобод; здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади; попередження корупції в органах влади; залучення громадського експертного ресурсу для підвищення ефективності роботи органів влади.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доступ забезпечується шляхом: систематичного й оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях та надання інформації за запитами. Якщо законодавством не передбачений конкретний спосіб оприлюднення окремого виду інформації (про це йтиметься нижче), то вибір такого способу залишається за самим органом влади. В будь-якому випадку радимо використовувати якомога більше способів, поєднуючи їх, залежно від потреби та економності.

Отже, практична реалізація «Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки» та формування сучасних підходів до своєчасного корегування стратегічних напрямів та

завдань реалізації відповідного спрямування державної політики потребують належної підтримки державою суспільно-значущих та соціально-орієнтованих громадських ініціатив та громадських об'єднань, загалом активної взаємодії громадянського суспільства і держави у проведенні реформ та впровадженні нагальних змін у політичній, соціальній, економічній та гуманітарній сферах, а також плідної співпраці з вирішення низки гострих проблем, що перешкоджають цьому. Все це, зумовлює необхідність здійснення органами влади комплексу відповідних заходів, зокрема:

- налагодження ефективної взаємодії органів влади з ІГС, зокрема з науковими установами, експертними середовищами, недержавними науково-дослідними та аналітичними структурами (центрами, фондами) з метою своєчасного реагування на виклики часу та відповідного оновлення положень Стратегії, визначених нею стратегічних пріоритетів та завдань;

- розробити із залученням громадських експертів єдиний відкритий та прозорий порядок розподілу органами виконавчої влади бюджетних коштів для фінансування на конкурсних засадах програм, проектів, заходів ІГС;

- встановити єдині критерії надання державної цільової підтримки громадської самоорганізації – інституційного розвитку ІГС;

- здійснити комплекс заходів з подальшого делегування ІГС державних повноважень у сфері надання соціальних послуг та розширення обсягів соціального замовлення;

- організувати періодичне подання у ЗМІ даних про поточний стан розвитку ситуації у цій сфері.

3.3. Підвищення рівня громадянської і правової культури як запорука ефективного залучення інститутів громадянського суспільства до реалізації державної та місцевої політики

Одним із завдань державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства є укорінення громадянської культури. Це надважливе завдання,

адже запровадження громадянської культури є однією з умов укорінення як громадянського суспільства, так і демократії участі.

Громадянська культура як складова політичної культури належить до сфери взаємодії населення між собою та з органами влади, а не до сфери протистояння окремих суспільних верств.

Громадянська культура характеризується [7, с. 91]:

- орієнтацією людей на самоорганізацію для спільного задоволення своїх інтересів (колективну дію) як певний антипод патерналістській позиції;
- сприйняттям влади як об'єкта впливу для захисту прав і інтересів населення, а не як об'єкта боротьби й завоювання;
- визнанням суспільних норм, готовністю їх дотримуватися або змінювати у ненасильницький та законотворчий спосіб;
- обізнаністю населення про свої права і обов'язки та механізми їх реалізації, а також наявністю у населення відповідних навичок реалізації прав та використання механізмів громадської участі.

Основними складовими громадянської культури є громадянська освіченість та компетентність. Наявність сформованої громадянської культури зазвичай супроводжується високим або достатнім рівнем громадянської активності населення. Утім, громадянська культура і громадянська активність не є тотожними поняттями. Громадянська культура характеризує передусім якість громадянської активності; відображає не стільки наявність активності, скільки усвідомлення потреби в ній для задоволення інтересів, та спроможність громадян до такої конструктивної активності. Фактична громадянська активність, окрім наявності достатнього рівня громадянської культури, обумовлена також низкою інших факторів.

Заходи щодо формування громадянської культури мають бути спрямовані передусім на [7, с. 91]:

- поширення серед населення знань та навичок щодо їх права та способи їх задоволення;

- поширення знань щодо ролі ІГС у задоволенні прав та інтересів населення, процедур створення та правового регулювання діяльності ІГС;
- пропагування волонтерства та благодійництва;
- поширення серед населення знань та формування навичок використання інструментів участі громадськості у формуванні та реалізації політики, у вирішенні питань місцевого значення;
- популяризацію серед населення участі у діяльності ІГС.

Заходи обласних органів влади щодо формування громадянської культури доцільно включати до регіональних цільових програм сприяння розвитку громадянського суспільства (розробляються на виконання пункту 2.1 Плану першочергових заходів щодо реалізації Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затвердженого Указом Президента України від 24.03.2012 року № 212/2012).

Серед заходів щодо формування громадянської культури доцільними є такі [7, с. 92]:

- розробити методичні рекомендації щодо створення та діяльності органів самоорганізації населення, формування та легалізації ІГС, використання інструментів участі громадськості у формуванні та реалізації політики;
- організувати виїзні «юридичні приймальні» з метою надання юридичних консультацій населенню в містах і районах щодо створення ІГС, використання механізмів громадської участі у формуванні та реалізації політики, у вирішенні питань місцевого значення;
- створити та організувати діяльність обласного інформаційно-ресурсного Центру розвитку громадянського суспільства та громадської активності;
- проводити конкурси «Кращий волонтер року», «Кращий благодійник року», «Кращий ОСН року», «Краще ОСББ року», «Громадська організація року»;
- провести конкурс журналістів на краще висвітлення проблематики громадянського суспільства та діяльності ІГС;

- забезпечити висвітлення ефективних прикладів діяльності ІГС в обласних ЗМІ;
- розробити та запровадити цикл теле- та радіопередач з питань участі громадськості у формуванні та реалізації політики, у вирішенні питань місцевого значення;
- сприяти розробці та запровадженню у середніх та вищих начальних закладах факультативних курсів з громадянської освіти (із залученням до проведення занять у межах курсу ІГС).

Важливим елементом у розбудові громадянського суспільства та правової держави є правова культура. Правова культура – це система цінностей, правових ідей, переконань, навичок і стереотипів поведінки, правових традицій, що прийняті членами певної спільноти (державної, релігійної, етнічної) і використовуються для регулювання їх діяльності. У рамках однієї держави може існувати одночасно декілька правових культур. Особливо це характерно для багатонаціональних і мультирелігійних суспільств.

Структура правової культури суспільства включає [7, с. 92–93]:

- культуру правосвідомості – усвідомлення цінностей природного права, прав і свобод людини та оцінку чинного права з погляду його відповідності загальнолюдським цінностям, закріпленим у міжнародних документах про права людини;
- культуру правової поведінки – правову активність громадян, яка виражається в правомірній поведінці;
- культуру юридичної практики – ефективну діяльність законодавчих, судових, правозастосовних, правоохоронних органів відповідно до законодавства.

Заходи щодо формування правової культури мають бути відображені в регіональних програмах правової освіти населення (розробляються на виконання Національної програми правової освіти населення, затвердженої Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992/2001).

Серед заходів правової просвіти варто звернути увагу на такі [7, с. 93]:

- створення, матеріально-технічне та організаційно-методичне забезпечення роботи мережі правових громадських приймалень (клінік), виїзних консультативних пунктів, «гарячих ліній» з надання безкоштовної правової допомоги малозахищеним верствам населення;

- розробка та запровадження програм підвищення кваліфікації викладачів правових дисциплін загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів для поширення новітніх методик викладання таких дисциплін;

- розробка та запровадження теле- та радіопередач щодо основ правової грамотності;

- забезпечувати висвітлення в теле- та радіоефірі, друкованих ЗМІ роз'яснень щодо застосування положень чинного цивільного, трудового, господарського, житлового законодавства, а також законодавства щодо соціального захисту населення;

- сприяти вільному доступу громадян до джерел правової інформації шляхом поповнення бібліотечних фондів юридичною літературою, періодичними виданнями і базами даних правового характеру, організації діяльності Інтернет-центрів;

- проводити щорічний конкурс серед журналістів на кращий правороз'яснювальний матеріал;

- сприяти створенню та належному забезпеченню роботи молодіжних правових клубів.

Координує роботу з правової освіти населення Всеукраїнська міжвідомча координаційно-методична рада з правової освіти населення, яка діє на підставі Положення, затвердженого постановою КМУ № 627 від 9 червня 2011 року «Про внесення змін до Положення про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення». Керівником ради є Міністр юстиції України, а до її складу входять представники органів державної влади, науковці та громадськість. Персональний склад ради затверджений наказом міністра юстиції № 401/7 від 29.04.2011 року. В регіонах

діють місцеві програми з правової освіти населення, виконання яких координують місцеві координаційно-методичні ради з правової освіти населення.

Підвищення рівня громадянської і правової культури виступає передумовою та запорукою ефективного залучення інститутів громадянського суспільства до реалізації державної та місцевої політики. Стратегічні пріоритети та завдання державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства включають забезпечення участі ІГС не лише у формуванні, а й в реалізації державної та регіональної політики.

Залучення громадськості до реалізації державної політики не обмежується інструментами консультацій, натомість передбачає безпосередню участь ІГС у реалізації як окремих заходів, так і проектів та програм на виконання завдань державної (місцевої) політики.

Залучення ІГС до безпосередньої реалізації заходів та програм у межах здійснення державної (регіональної) політики у різних сферах має низку переваг порівняно з їх реалізацією силами органів державної влади. Інститути громадянського суспільства [7, с. 79]:

- найбільш наближені до цільових груп, на які спрямовані програма, послуги, допомога, тому краще знають проблеми й потреби цих цільових груп;
- можуть залучити додаткові ресурси для реалізації програми (послуги), а отже, можуть надати послуги більшій кількості людей або підвищити якість послуг без додаткових витрат з боку держави;
- не мають на меті отримання прибутку, усі надходження спрямовують на виконання цілей та завдань організації, тобто можуть забезпечити кращу ціну послуг;
- надають послуги, які не можуть ефективно забезпечити комунальні установи або комерційні організації;
- є більш гнучкими та менш бюрократичними, що дозволяє швидко та якісно надавати відповідні послуги.

Саме за допомогою ІГС держави можуть отримувати найкращі послуги на економічно вигідних умовах. Основними інструментами залучення громадськості до реалізації державної та місцевої політики є [7, с. 79]:

- фінансова підтримка проектів та програм ІГС для виконання завдань державної (регіональної) політики;
- інституційна («статутна») підтримка діяльності ІГС;
- залучення ІГС до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів;
- залучення ІГС до виконання заходів державних та місцевих цільових програм.

Фінансова підтримка проектів та програм ІГС передбачає конкурсний порядок розподілу коштів. До цього механізму належать:

- підтримка молодіжних та дитячих громадських організацій як на державному, так і на місцевому рівнях;
- конкурси проектів ІГС у межах регіональних програм сприяння розвитку громадянського суспільства;
- конкурси міні-грантів для проектів соціального та культурницького спрямування для ІГС на рівні окремих міст;
- конкурси для підтримки проектів ОСН та ОСББ на рівні окремих міст та областей (від ОМС).

Крім того, з 2014 р. у державному та місцевих бюджетах з'являться кошти для фінансової підтримки громадських об'єднань на конкурсних засадах для виконання завдань державної (регіональної) політики без обмежень щодо всеукраїнського статусу та сфер діяльності (як-от молодіжні, екологічні тощо) таких об'єднань (відповідно до Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» від 16.10.2012 року № 5428–VI, оновлених статей 87, 91 Бюджетного кодексу відповідно). Загалом порядок проведення зазначених конкурсів має передбачати якомога менше дискреційних повноважень організаторів конкурсу та членів конкурсних комісій.

Важливим аспектом державного сприяння розвитку громадянського суспільства є вдосконалення інституційної («статутної») підтримку діяльності ІГС. Наразі така підтримка передбачена виключно для громадських організацій осіб з інвалідністю та ветеранів, їх спілок та місцевих осередків на національному рівні (відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на фінансову підтримку громадських організацій інвалідів та ветеранів, заходи з відвідування військових поховань і військових пам'ятників та з увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років, затвердженого постановою КМУ від 7 березня 2012 року № 176), а також на місцевому рівні.

Наразі в Україні інституційна підтримка є найменш ефективним механізмом залучення ІГС до реалізації політики. Така підтримка розподіляється непрозоро, коло її отримувачів штучно обмежено територіальними статусами, а отримання коштів переважно не пов'язане із фактичним досягненням результатів, значущих для завдань політики та потреб цільових груп. Фактично така підтримка є способом забезпечення політичної лояльності окремих організацій (організацій інвалідів та ветеранів, чорнобильців тощо). Утім, оскільки зв'язок таких організацій із цільовими групами стає слабшим, а соціальне невдоволення внаслідок низької якості та недостатності послуг зростає, така підтримка більше не відповідає потребам держави.

Інституційна («статутна») підтримка може стати засобом довгострокового сприяння організаціям, які надають послуги вразливим верствам населення. Критерієм отримання підтримки, таким чином, має стати здатність ІГС фактично надавати ефективні послуги для вирішення соціальних проблем. У розвинених країнах інституційна підтримка неодмінно розподіляється на конкурсних засадах, що дозволяє заохочувати конкуренцію та вимагати вищих стандартів діяльності від отримувачів підтримки.

Таким чином, органам місцевого самоврядування при виділенні коштів для інституційної підтримки ІГС та визначенні порядків їх використання доцільно:

- встановлювати конкурсний порядок розподілу коштів. Найголовнішими критеріями оцінки організацій мають стати організаційна спроможність та якість послуг з огляду на задоволення потреб цільових груп населення;

- не обмежувати коло отримувачів підтримки територіальним статусом організацій та статусом «організації інвалідів». Наразі високоякісні послуги для людей з особливими потребами надаються громадськими організаціями без статусу «інвалідських», тому штучне відсторонення їх від участі у конкурсах зменшує ефективність конкуренції;

- передбачати вимоги щодо моніторингу ефективності використання коштів інституційної підтримки (зокрема, якості надаваних послуг) з можливістю припинення підтримки у разі виявлення неефективного використання коштів.

Важливим аспектом державного сприяння розвитку громадянського суспільства є залучення ІГС до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів.

У розвинених країнах саме надання соціальних послуг є основною сферою діяльності ІГС. Зокрема, у Німеччині згідно з принципом субсидіарності держава не створює власні установи для надання соціальних послуг, якщо аналогічні послуги вже забезпечені або можуть бути забезпечені громадськими організаціями. До 60% соціальних послуг надається тут громадськими організаціями за рахунок бюджетних коштів.

В Україні залучення ІГС до надання соціальних послуг, у тому числі за рахунок бюджетних коштів, є одним із заходів реформування системи надання соціальних послуг (відповідно до Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, затвердженої розпорядженням КМУ від 08.08.2012 року № 556-р).

Для цього необхідно розвивати вже передбачений Законом України «Про соціальні послуги» механізм соціального замовлення – залучення на договірній основі суб'єктів господарювання, у тому числі ІГС, до надання населенню соціальних послуг, тобто активізувати перехід функції надання соціальних послуг від держави до недержавних суб'єктів з оплатою таких послуг за рахунок бюджетних коштів. При залученні ІГС до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних послуг розподіл таких коштів має здійснюватися на конкурсних засадах з подальшим укладанням з переможцями конкурсів договорів щодо умов фінансування та вимог до обсягу, порядку і якості надання соціальних послуг (абзац третій статті 13 Закону України «Про соціальні послуги»).

Соціальне замовлення відрізняється від інструменту фінансової підтримки проектів ІГС. У випадку соціального замовлення ідеться про кошти для надання соціальних послуг із чітким визначенням виду таких послуг, їх специфікації, вимог до кількості, якості послуг та кваліфікації персоналу, який має бути залучений до їх надання. Таким чином, завдання для соціального замовлення більшою мірою наближене до технічного завдання для державних закупівель. У разі фінансової підтримки проектів ІГС ідеться про конкурс ідей в межах визначених органом влади пріоритетних завдань, де ІГС мають самостійно запропонувати спосіб вирішення таких завдань.

Нині при здійсненні соціального замовлення на рівні міст України склалася практика ототожнення соціального замовлення із конкурсом соціальних проектів, що суперечить Закону України «Про соціальні послуги». Варто дотримуватися розмежування інструментів соціального замовлення та фінансової підтримки ІГС як таких, що мають різні предмет та завдання фінансування.

Отже, для залучення ІГС до надання соціальних послуг на місцевому рівні потрібно:

- передбачити у відповідному бюджеті кошти для соціального замовлення на надання соціальних послуг;

– розробити та затвердити Положення про соціальне замовлення, яке має визначити порядок оцінки потреб для визначення послуг, щодо яких буде здійснено соціальне замовлення; вимоги до учасників конкурсів на соціальне замовлення; вимоги та порядок формування технічних завдань для конкурсів; порядок формування конкурсної комісії та порядок оцінки нею конкурсних пропозицій; порядок здійснення моніторингу виконання переможцями конкурсу соціального замовлення.

Важливим аспектом державного сприяння розвитку громадянського суспільства є надання ІГС можливості бути виконавцями окремих заходів або сукупності заходів державних та місцевих цільових програм є одним із найбільш дієвих способів безпосереднього залучення ІГС до реалізації політики.

Оскільки ІГС уже працюють у відповідних сферах, мають кредит та навички безпосередньої роботи з населенням, вони можуть стати ефективними виконавцями заходів таких програм, як:

- програма правової просвіти населення та формування громадянської культури;
- програма поліпшення життєзабезпечення, реабілітації, соціального захисту вразливих категорій населення (на кшталт програми «Турбота»);
- програма розвитку фізичної культури та спорту;
- програма забезпечення збереження та відновлення діяльності об'єктів соціально-культурного призначення в сільській місцевості;
- програма забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, забезпечення репродуктивного здоров'я тощо;
- програма моніторингу довкілля;
- програма розвитку національних меншин;
- програма розвитку позашкільної освіти;
- програма організації допомоги правоохоронним органам у забезпеченні охорони громадського порядку та профілактики злочинності;
- програма сприяння розвитку громадянського суспільства.

Відповідно до Закону України «Про державні цільові програми» виконавцями державної цільової програми можуть бути у тому числі організації незалежно від форм власності, тобто громадські та благодійні організації; такі виконавці мають визначатися на конкурсних засадах (частина третя статті 11 Закону).

ВИСНОВКИ

У сукупності проведеного в межах магістерської роботи дослідження процесів державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні дало змогу сформулювати низку узагальнюючих висновків та рекомендацій, що мають теоретичне та практичне значення, і які можна викласти у таких положеннях:

1. Внаслідок аналізу теоретичних основ дослідження державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства зроблено узагальнення щодо:

– поглиблення змісту поняття «громадянське суспільство») шляхом внесення до його контенту таких характеристик як: сукупність суспільних відносин, взаємодій і цінностей; сукупність (сфера) недержавних суспільних інститутів, організацій; сфера спілкування, взаємодії, спонтанної самоорганізації і самоврядування вільних індивідів на основі добровільно сформованих асоціацій; середовище стабільного функціонування людини у всіх його проявах, яке ґрунтується на відчутті свободи дій, це цілісна суспільна система, організований загал;

– структурованого визначення системного феномену громадянського суспільства через його основні складові – аспекти, атрибути, ознаки, умови життєздатності, рівні сформованості, принципи, функції та інститути;

– реального стану нормативно-правового забезпечення розвитку громадянського суспільства;

– моделі інституційного забезпечення розвитку громадянського суспільства, яка являє собою узгоджену структурно-функціональну взаємодію суб'єктів державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства (ОВВ та ОМС) у межах їх повноважень з інститутами громадянського суспільства.

– механізму реалізації державної політики розвитку громадянського суспільства, який містить: органи, які реалізують політику (органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування); інструменти реалізації

(щорічні плани заходів по виконанню Стратегії); видатки (фінансування заходів у рамках національних і місцевих бюджетних програм).

2. Визначено та проаналізовано загальні характеристики існуючих умов реалізації державної політики сприяння розвитку в Україні громадянського суспільства, зокрема: розробка нової державної Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні стала закономірним результатом реагування Української держави на основні тенденції та проблеми його розвитку після Революції Гідності, зростання впливу організованої громадськості на різні сфери життєдіяльності і було об'єктивно зумовлено внутрішньополітичними змінами в країні та її міжнародного становища: початок російської агресії, оновлення кадрового корпусу органів державної влади внаслідок позачергових президентських і парламентських виборів у 2014 р., проведення місцевих виборів у 2015 р. та низки реформ, зокрема реформи поліції, створення антикорупційних органів, проведення люстрації та декомунізації.

3. Проаналізовано результати реалізації державної політики розвитку громадянського суспільства в Україні за стратегічними напрямками:

- створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку ІГС;
- забезпечення ефективних процедур участі громадськості під час формування та реалізації державної, регіональної політик, вирішення питань місцевого значення;
 - стимулювання участі ІГС в соціально-економічному розвитку України;
 - створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці;

4. Визначено проблемні аспекти впровадження Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки, зокрема:

- недосконалість чинного законодавства та інституційної спроможності відповідних органів влади;
- обмеженість фінансових ресурсів в розвитку ІГС;

– недостатня прозорість діяльності ОДВ та ОМСВ, забюрократизовані процедури їх взаємовідносин з ІГС, низький рівень взаємної довіри спричиняє малоефективну їх співпрацю з вирішення проблем регіону чи громади;

– неналежне забезпечення прозорості та відкритості для громадськості судових процесів притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у порушеннях прав людини, корупційних діях, зраді національних інтересів України;

– недостатнє та неефективне залучення до громадського контролю за процесом публічного управління консультативно-дорадчих органів при органах державної та самоврядної влади;

– необхідність роздержавлення соціальної сфери та створення державою сприятливих умов для широкого залучення ІГС до надання соціальних послуг.

5. Удосконалення державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні доцільно здійснювати у напрямках:

– покращення нормативно-правового регулювання утворення та діяльності ІГС відповідно до європейських стандартів;

– забезпечення умов для участі громадськості у формуванні та реалізації політики та здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади;

– підвищення рівня громадянської і правової культури як запоруки ефективного залучення ІГС до реалізації державної та місцевої політик.

Практична реалізація «Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки» та формування сучасних підходів до своєчасного корегування стратегічних напрямів та завдань реалізації відповідного спрямування державної політики потребують належної підтримки державою суспільно-значущих та соціально-орієнтованих громадських ініціатив та ІСС, загалом активної взаємодії громадянського суспільства і держави у проведенні реформ та впровадженні нагальних змін у політичній, соціальній, економічній та гуманітарній сферах. Це зумовлює необхідність здійснення органами влади комплексу відповідних заходів, зокрема:

– налагодження ефективної взаємодії органів влади з ІГС, зокрема з науковими установами, експертними середовищами, недержавними науково-дослідними та аналітичними структурами (центрами, фондами) з метою своєчасного реагування на виклики часу та відповідного оновлення положень Стратегії, визначених нею стратегічних пріоритетів та завдань;

– розробити із залученням громадських експертів єдиний відкритий та прозорий порядок розподілу органами виконавчої влади бюджетних коштів для фінансування на конкурсних засадах програм, проектів, заходів ІГС;

– встановити єдині критерії надання державної цільової підтримки громадської самоорганізації – інституційного розвитку ІГС;

– здійснити комплекс заходів з подальшого делегування ІГС державних повноважень у сфері надання соціальних послуг та розширення обсягів соціального замовлення;

– організувати періодичне подання у ЗМІ даних про поточний стан розвитку ситуації у цій сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Батищева О. С. Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізації : автореф. дис... канд. наук з держ. Управління. Львів, 2007. 227 с.
2. Буряк В. В. Глобальное гражданское общество и сетевые революции. Симферополь, 2011. 150 с.
3. Голос І. І. Державний механізм етнонаціональної інтеграції суспільства [Текст] : Автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Донецький держ. ун-т управління. Донецьк, 2006. 20 с.
4. Проблеми розвитку недержавних організацій у сфері надання соціальних послуг / Горемикіна Ю. В. 2009. – № 1 (11). – с. 161-168.
5. Вікіпедія. Громадянське суспільство. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.
6. Головка В., Кульчицький С. 1992-2004: держава шукає себе. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / [Г. В. Боряк (кер. авт. кол.), В. В. Головка (координатор проекту). В. М. Даниленко, С. В. Кульчицький, О. М. Майборода, В. А. Смолій (відп. ред.), Л. Д. Якубова, С. О. Янішевський]; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Ніка-Центр, 2016. 796 с.
7. Гурицька М. С. Громадянське суспільство: теорія і практика. Севастополь, 2008. с. 219—222.
8. Демократія участі в Україні. Стан реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства / Ставнічук М. І., Кулик В. О., Мудрак Л.М.[та ін.], Київ, 2015. 170 с.
9. Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства. Методичні рекомендації / Укр. незалеж. центр політ. дослідж.:

Красносільська А. О., Лациба М. В., Волошина А. В., Купрій В. О., Чермошенцева Н. М., Ващук О. Л., Київ, 2013. 180 с.

10. Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1378 (1378-2004-п). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-2004-%D0%BF>.

11. Про публічні консультації : Закон України. Яким він мав би бути запитали у громадськості Західної України. URL: <http://rozvytok-hromady.com/iurydychnyi-department/zakon-ukrainy-pro-publichni-konsultacii>.

12. І. Воронов Громадянське суспільство і влада / І. Воронов // Людина і політика. – 2003. № 1. С. 31 – 41.

13. Карлова В. В. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр. Київ, 2003. 20 с.

14. Кіндратець О. М. Громадянська активність як умова демократизації суспільства. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2009 . Вип. 38. С. 117 -125.

15. Козаченко О. А. Міжнародні стандарти розвитку соціального діалогу URL: <http://nspp.gov.ua/normativno-pravova-baza-nspp/38-zagalna-kategoriya-23>.

16. Конституція України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

17. Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства : схвалено розпорядження КМУ № 1035-р від 21.11.2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-%D1%80>.

18. Кресіна І.О., Скрипник О.В., Коваленко А.А. та ін.. Держава і громадянське суспільство в Україні. Проблеми взаємодії: монографія. За редакцією І. О. Кресіної. Київ: Лотос, 2007. 316 с.

19. Кріцак І. В. Нормативно-правове забезпечення розвитку громадянського суспільства в Україні. Харків, 2017. с. 109–111.
20. Крисаченко В. С., Степико М. Т., Власюк О. С. та ін. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи. Київ, 2004. 656 с.
21. Круглий стіл «Механізми реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки» / м. Київ, НІСД, 31 березня 2016 року. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2197/>.
22. Крупник А. С. Децентралізація починається з кожного URL: <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/11/27/7090278/>.
23. Куц Ю. О. Етнонаціональні державотворчі процеси в Україні (управлінський аспект). Київ, 2005. 32 с.
24. Лендшел М. О. Правові можливості для формування допоміжних рівнів та органів самоорганізації у країнах Європи: досвід для України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/978/>.
25. Лося І. О. До питання соціального діалогу: аналіз новітнього законодавства // Ученые записки Таврического національного университета им. В. И. Вернадского: Серия «Юридические науки» Том 24 (63). № 1. 2011 г. с. 105-112.
26. Надолішній П. І. Етнонаціональний аспект адміністративної реформи в Україні: теоретико-методологічний аналіз Київ, 1999. 36 с.
27. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки : затверджено Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>.
28. Невблаганні ЦНАПи. Експерти УНЦПД про реєстрацію громадських організацій та отримання статусу неприбутковості. URL: <http://www.prostir.ua/?focus=nevblahanni-tsnapy-eksperty-untspd-pro-rejestratsiyu-hromadskiyh-orhanizatsij-ta-otrymannya-statusu-neprybutkovosti>.
29. Недержавні громадські організації та соціальні послуги. URL: <http://www.dukhovnist.in.ua/uk/dukhovna-demokratiya/171-dzyndza>.

30. Новак В. Неурядові організації або соціальне партнерство між державою і громадянським суспільством: зарубіжний досвід. Вісник національної академії державного управління. 2005. № 1. С. 359-364.

31. ОБСЄ підтримує обговорення Національної стратегії України з розвитку громадянського суспільства на період 2016-2020 рр. URL: <http://www.osce.org/uk/ukraine/198186>.

32. ОГС України здатні взяти на себе вагому частину функцій із надання соціальних послуг. URL: <http://ufb.org.ua/blog/posts/ogs-ukrayini-zdatni-vzyati-na-sebe-vagomu-chastinu-funktsiy-iz-nadannya-sotsialnih-poslug/>.

33. Опубліковано висновок Венеційської комісії щодо законопроектів про гарантії свободи мирних зібрань. URL: <http://www.prostir.ua/?blogs=opublikovano-vysnovok-venetsijskoji-komisiji-schodo-zakonoproektiv-pro-harantiji-svobody-myрnyh-zibran>.

34. Органи державної влади України / За ред. Погорілка В. Ф.: Монографія. Київ, 2002. 592 с.

35. Основні тенденції та проблеми реалізації «Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки» / Аналітична записка / Корнієвський О. А., Руденко А. Ф.– Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2474/>.

36. Павленко Р. Динаміка громадянського суспільства в Україні / Нова політика. 1996. № 5.

37. Питання Координаційної ради сприяння розвитку громадянського суспільства : Указ Президента України від 4 листопада 2016 року № 487/2016. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/4872016-20692>.

38. План пріоритетних дій Уряду на 2016 рік. URL: <http://www.kmu.gov.ua/document/249113344/R0418-00.doc>.

39. Полохало В. Політична арена України. Філософська та соціологічна думка. 1992. № 4. С. 24-28.

40. Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики та типові положення про

громадські ради при органах виконавчої влади : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики».

41. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення сприятливих умов для впровадження благодійних телекомунікаційних повідомлень : Закон України від 6 жовтня 2016 року № 1664-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1664-19>.

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності : Закон України від 6 жовтня 2016 року № 1666-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1666-19/page2>.

43. Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції : Закон України від 2 липня 2015 року № 577-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/577-19>.

44. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для впровадження благодійних телекомунікаційних повідомлень : Закон України від 6 жовтня 2016 року № 1665-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1665-viii>.

45. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2011 року № 1049 : постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 року № 194. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/194-2016-%D0%BF>.

46. Про гарантії свободи мирних зібрань : проект Закону від 7 грудня 2015 р. № 3587. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57310.

47. Закон України «Про громадські об'єднання», Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, ст.1. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

48. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 26 листопада 2015 р. № 677-VIII URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55405.

49. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. N 996. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>.

50. Про загальні збори (конференції) членів територіальної громади за місцем проживання : проект Закону від 24 березня 2015 року № 2467. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54539.

51. Про затвердження міської цільової програми «Соціальне партнерство» на 2016-2018 роки та Порядку відбору громадських організацій для надання фінансової підтримки з бюджету міста Києва : Рішення Київської міської ради від 11 лютого 2016 року № 89/89. URL: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/287C58A33FDACB41C2257F7F0072B005?OpenDocument.

52. Про затвердження Плану заходів на 2016 рік з реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2016 року № 802-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/802-2016-%D1%80>.

53. Про затвердження Плану заходів на 2018 рік з реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 297-р URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-na-2018-rik-shodo-realizaciyi-nacionalnoyi-strategiyi-spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukrayini-na-20162020-roki>.

54. Про затвердження Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад : постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 року № 1150. Із змінами і доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 5 липня 2004 року № 834, від 20 жовтня 2011

року № 1109, від 23 серпня 2016 року № 553. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP981150.html.

55. Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ а організацій до Реєстру та виключення з Реєстру : постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 року № 440. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249189426>.

56. Про затвердження Порядку реалізації програм, проектів та проведення заходів державної політики у молодіжній сфері : Наказ Міністерства молоді та спорту України від 3 березня 2016 року № 808. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0453-16>.

57. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : Постанова КМУ № 976 від 05.11.2008 року.

58. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

59. Про місцевий референдум: проект Закону від 6 липня 2015 р. №2145а-2. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55910.

60. Про молодіжні та дитячі громадські організації [Електронний ресурс] : Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/281-14>.

61. Про об'єднання громадян : Закон України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>.

62. Про органи самоорганізації населення: Закон України № 5492-VI від 20.11.2012 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.

63. Про професійних творчих працівників та творчі спілки. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%D0%B2%D1%80>.

64. Про реформування територіальних органів Міністерства юстиції та розвиток системи надання безоплатної правової допомоги : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 року № 99. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248854014>.

65. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
66. Про соціальний діалог в Україні : Закон України № 2862-VI від 23.12.2010 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>.
67. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: аналітична доповідь / Красносільська А. О., Лациба М. В. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-04/XXI-e3446.pdf>.
68. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації: Указ Президента України від 24 березня 2012 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/212/2012>.
69. Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 р. № 1035-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-%D1%80>.
70. Регулювання скриньових пожертв: плюси та мінуси законодавчих пропозицій. URL: <http://www.ukrinform.ua/rubric-roundtable/1924025-regulyuvannya-skrinovih-pojertv-plyusi-ta-minusi-zakonodavchih-propozitsiy-zala-2.html>.
71. Резнік О. С. Особистість і громадянське суспільство: досвід теоретичного осмислення / Соціологія: теорія, методи, маркетинг. Київ, 2002. с. 68-79.
72. Розвиток громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів / Яблонський В. М., Балакірева О. М., Бельська Т. В. [та ін.]; за ред. Корнієвського О. А. Київ, 2016. 72 с.
73. Розова В. Т., Білоусов О. С., Вінокурова Л. В. та ін.. Громадянське суспільство: історія та сучасність: монографія. Одеса, 2010. 344 с.
74. Розова Т. В., Барков В. Ю. Специфика становлення гражданского общества в Украине: монография. Одесса, 2003. 336 с.

75. Рой В. О. Монологи соціального діалогу в Україні. URL: http://blogs.lb.ua/vyacheslav_roy/196113_monologi_sotsialnogo_dialogu.html.
76. Рябчук М. Ю. Громадянське суспільство. Енциклопедія сучасної України. Київ, 2003–2016.
77. Сенюшкіна Т. О. Громадянське суспільство / Політична енциклопедія. Київ, 2011. 160с.
78. Сторінка інтернет-голосування за кандидатів до Ради громадського контролю при НАБУ у 2016 році. URL: <https://nabu.gov.ua/voting/>.
79. Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2012р. №212/2012. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/212/2012/show/212/2012>.
80. Суспільство. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>.
81. Тимошенко В. І. Принцип правової зв'язаності державної влади (з історії політичної і правової думки). Київ, 1998. - Вип. 9. С. 103-111.
82. У деяких школах з'явиться предмет «Кроки до порозуміння» з блоком про медіа. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/z_veresnya_v_deyakikh_shkolakh_zyavitsya_predmet_kroki_do_porozuminnya_z_blokom_pro_media/.
83. Україна на зламі історичних епох (Державотворчий процес 1985-1999 рр.): навчальний посібник. Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. Київ, 2000. 296 с.
84. Фінансова підтримка громадських об'єднань інвалідів на 2016 рік. [Електронний ресурс]. URL: <http://zaklyk.org.ua/?p=964>.
85. Фурса М. В. Модернізація системи державного управління: теорія та практика. Львів, 2014. 472 с. — с. 355-358.

86. Фурса М.В. Організаційно-правові засади державної підтримки розвитку національно-культурних громадських об'єднань в Україні. Ефективність державного управління. Львів, 2013. с. 48-59.
87. Фурса М.В. Розвиток взаємодії органів влади та громадських об'єднань в Україні. Модернізація системи державного управління: теорія і практика. Львів, 2013. с. 82-85.
88. Шайгородський Ю. Ж. Взаємодія політичних інститутів та інститутів громадянського суспільства в Україні / Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики. Київ, 2016. с. 92–122.
89. Шайгородський Ю. Ж. Громадянське суспільство в Україні: чинники й особливості формування / Сучасна українська політика. Київ, 2013. Вип. № 28. с. 323–334.
90. Шайгородський Ю. Ж. Громадянське суспільство у пошуках нових смислів і практик. Харків, 2014. с. 22–28.
91. Якубовський О. П. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії Одеса, 2004. 196 с.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Сквордяков Олексій Андрійович, студент 3 курсу,
форми навчання заочна, факультету Соціології та управління,
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування», адреса
електронної пошти alex.skv1988@gmail.com,
підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему:
«ВЗАЄМОДІЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ З
ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що
визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких
ознайомлений/ознайомена;

заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є
ідентичною її друкованій версії;

згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям
академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою
інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) _____

Дата _____ Підпис _____ ПІБ(науковий керівник) _____